

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

FEBRUARI 1 · 94

Plåtmynt
stämplade vid
privata
kopparverk

Kungl.
Myntkabinettets
tillfälliga
utställningar

DEN STORA
**SILVER-
SKATTEN**
UTSTÄLLNING

KÖP DET VACKRA
**MINNES-
ALBUMET**

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36, Box 5132, 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61 Fax. 08-661 62 13

KÖPER ♦ SÄLJER ♦ VÄRDERAR
MYNT ♦ SEDLAR ♦ MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlars Förening
Av Stockholms Handelskammare förordnad besiktningsman

Efter tre framgångsrika auktioner
under 1993 tar vi nu emot material
till vår 15:e myntauktion!

Inlämningar mottages t.o.m.
12 februari 1994.

Enstaka mynt eller hela samlingar.

Vänligen kontakta Ulf Ottosson

Antikören
Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg
☎ 031-18 3960

Litet lexikon över **SVERIGES REGENTER**

Av Lars O. Lagerqvist
och Nils Åberg

Alla våra regerande kungar, drottningar
och riksföreståndare med gemåler, föräld-
rar, svärföräldrar samt barn (även u.ä.)
från Erik segersäll till Carl XVI Gustaf.

Medlemmar av SNF kan erhålla boken för
100 kr (inkl porto) genom att sätta in be-
loppet på

Vincent Förlag AB

postgiro 93 78 27-4

och därvid *tydligt* ange namn och adress
samt "Regentlexikon, medlem i SNF". Så
kommer den på posten!

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Kjell Holmberg,
tel 018-38 23 47 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151×214 mm)	1.800:—
2:a omslagssidan	2.200:—
4:e omslagssidan	2.500:—
1/2 sida (151×105 mm)	1.000:—
1/4 sida (72×105 mm)	500:—
1/6 sida (47×105 mm)	350:—
1/12 sida (47×50 mm)	175:—

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Kjell Holmberg efter överenskommelse.

Annonsor som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00
Fax 08-667 07 71

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Fax 08-663 97 35

Ansvärlig utgivare:
Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lanny

Manuskriptgranskare:
Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktioner:
Kjell Holmberg
Tel 018-38 23 47
(kvällstid och helger)

Prenumerationer:
Pris 125 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:
Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program våren 1994

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar - gärna med sällskap - en torsdagkväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

- 10 februari Öppet hus.
22 februari Elsa Lindberger berättar om kvinnobilder på mynt och medaljer.
10 mars Öppet hus.
7 april Öppet hus.
21 april Föreningens auktion.
5 maj Öppet hus.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

Kansli

Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 1 · 94

	Sid
Plåtmynt stämplade vid privata kopparverk	4
Guldhandlaren som graverade en "svensk" medalj	8
Kungl. Myntkabinettets tillfälliga utställningar	9
Information från Kungl. Myntkabinettet	13
Kongresser	14
All världens ordnar	15
Myntnytt	16
Varianter på moderna sedlar 1963-1990	17
Sidenhusets lyckopenning	17
Numismatisk frågesport vid SNFs julfest 14 december 1993	18
Frågespalten	19
Recensioner	20
Från läsekreten	22
Föreningar	23
Auktioner & Mässor	23
Personalia	23
Drottningens mynt - ett tillägg	23

Omslag

Kungl. Myntkabinettets första affisch. Den tillkom i samband med utställningen om Loheskatten år 1937. Affischen användes också för att locka besökare när utställningen gick ut till olika museer i landsorten. Se artikel sid. 9. Reprofoto: Jan Eve Olsson, RIK-f.

Plåtmynt stämplade vid privata kopparverk

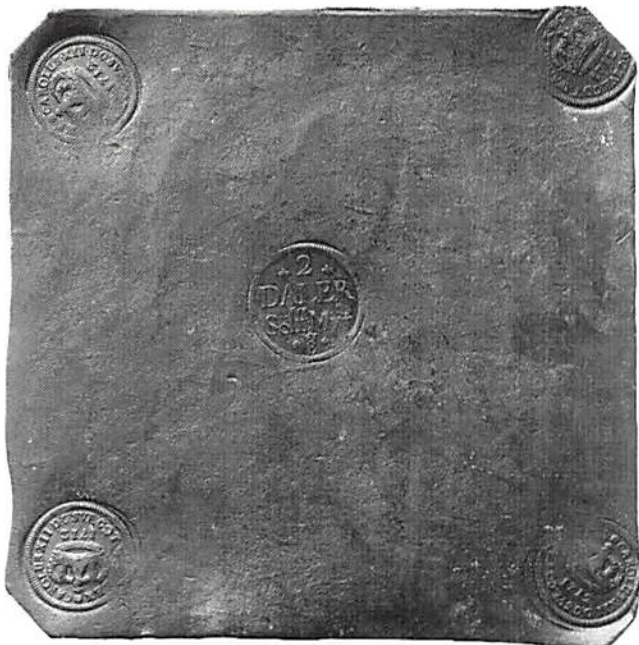
Av Magnus Hedberg

Myntningen av runda mynt, sk slantar, har alltid ansetts vara kronans speciella privilegium. Stämpling av fyrkantiga plåtar betraktades annorlunda. Sådan kunde tillåtas ske i "privatorum händer" under överinseende av särskilt utsedda förtroendemän. Ätminstone sex kopparverk, *Garpenbergs* och *Bäsinge kopparverk* i Dalarna, *Kengis' kopparverk* i Norrbotten samt *Ljusnedals*, *Gustafsbergs* och *Carlbergs kopparverk* i Jämtlands län, har av Kungl Majt fått tillstånd att göra koppar till plåtmynt samt tillverka och justera plåtar. De fyra sista fick även tillstånd att själva göra själva stämplingen av plåtarna.

Stämpling av plåtmynt skedde dels med en *valörstämpel* för att ange vilket värde (vikt) myntet hade. Stämpeln motsvarade ett mynts framsida. Dessutom anbringades fyra *hornstämplor* med krona och regentens initialer liksom ett årtal. Dessa stämplor motsvarar ett mynts åtsida. Dessa hornstämplor tjänade också som säkerhet för att myntets metallvikt inte minskades genom att hörnen klipptes av (jfr räffling och randskrift på mynt).

Den vid kopparverken framställda råkopparen innehöll varierande mängd föroreningar. Den slutliga reningen blev därför avgörande för myntkopparens kvalitet. Särskilt viktig blev renheten av kopparen när Sverige hade dubbel myntfot. Denna sk gärning skedde, sedan gärmakeriet vid Säter nedlagts år 1641, vid Kronans koppar- och myntverk i Avesta, där ett gärmakeri hade anlagts år 1637 för Nya Kopparkompaniet. Även privata koppargruvor fick sin koppar gårad vid Avesta myntverk. (Stiernstedt, 1871.)

Även stämpling av plåtarna kom därför till en början att ske i Avesta. Ursprungligen ingick i valörstämpeln myntmästarens märke, vilket skulle garantera kopparens kvalitet. Senare, när Avestas gärmakeri och kopparmyntverk utarrrenderades, ersattes detta med ett märke som angav arrendatorerna. Efter år 1710 användes två korslagda pilar i valörstämpeln för

1. 2 daler sm 1712. Koppar från Bäsinge. B i mittstämpeln. 2074 gram. KMK. Foto RIK-f.

den koppar som vid Avesta framställts av koppar från Kronans och Bergslagens koppar ur Falu gruva. Dessa märken skulle ange kopparens ursprung och utgjorde möjligen också en garanti för kopparens kvalitet. De har sin motsvarighet i brukens obligatoriska stämpling av sitt järn.

Garpenberg

Garpenbergs bruk kom att inta en särställning som första kopparverk utanför Avesta. Brukets ägare, Johan Funck, hade tidigare, tillsammans med andra, arrenderat Avesta kopparverk. År 1673/74 började Garpenbergs bruk av gårad koppar smida och justera plåtar. För att skilja brukets egna plåtar från de vid Avesta tillverkade, användes vid stämplingen en valörstämpel med en stjärna i stället för dalpilarna. Johan Funcks änka, Elisabeth Funck, övertog arrendet av Avesta 1686-94. Stämplingen av plåtar utfördes under överinseende av myntdirektören i Avesta. Särskild stämpling av Garpenbergs koppar skedde åren 1673-74 och 1710-14.

Kengis

När kopparverket i Kengis började bryta kopparmalm i gruvorna i Svappavaara och framställa koppar blev det av transportskäl nödvändigt att gåra kopparen på platsen, då Avesta var alltför avlägset. Att transportera råkoppar eller plåtar den långa vägen till Avesta var ogörligt. Ägarna, bröderna Abraham och Jacob Reensterina, ansökte om och erhöi år 1674 rättighet att själva "få utsmida plåtar samt att därå slå Kongl Majts stämpel". Det skulle ske under uppsikt av en myndighetsperson, befallningsmannen Jakob Färdell. Stämplingen av plåtar fortsatte till år 1701. Valörstämpeln försågs med initialerna av brukets grundläggare AIR. Kengis' avlägsna läge kom senare att av andra kopparverk i Norrland åberopas då de ansökte om tillstånd att stämpla kopparplåtar.

Bäsinge

Den speciella stämplingen av koppar från Bäsinge har en annan bakgrund. Brytningen av denna gamla koppar-

gruva återupptogs år 1707. Det intressentskap som engagerat sig i gruvbrytningen hade under de första åren lagt ned över 50 000 d kmt. Man önskade därför snabbt få den framställda kopparen "förväxlad" i penningar. Man hade inget eget gärmakeri. På grund av återupptagande av plåtstämplingen år 1710 var Avestas gärmakeri och kopparmyntverk hårt belastade. Det tog därför lång tid för privata kopparverk att få gårningen och stämplingen utförd.

Intressenterna vände sig år 1710 till Garpenbergs ägare Elisabeth Funck. Garpenbergs bruk hade erfarenheter av plåtillverkning. Man hade resurser att gåra mer än den egna kopparen. Elisabeth Funck lovade att hjälpa Bäsingens intressenter med gårningen. Med hänvisning till detta, och då Avesta myntverk inte hade något att invända, fick intressenterna av Bergskollegium år 1711 tillstånd att smälta och gåra kopparen vid Garpenberg. För att skilja denna koppar från Garpenbergs och annan koppar skulle vid plåtarnas stämpling i Avesta användas en särskild stämpel. Ett krönt B i valörstämpelein skulle markera att plåtmyntet framställts av koppar från Bäsinge som gårats vid Garpenberg. Detta B fick ersätta den stjärna omgiven av två franska liljor i Garpenbergs egen stämpel, som representerade ägarläkten Funck. I Bäsingens fall fanns ingen enskild ägare med något adligt vapen varför B mellan två rosor valdes för Bäsinge. Stämplingens officiella karaktär underströks genom att en krona placerades ovanför B, på samma sätt som i många järnstämplor. Flera av Bäsingens intressenter drev även järnbruk. (Jfr kontrollstämplingen av mått och vikter liksom stämplingen av silver- och tennföremål.)

Enligt Bergskollegiets beslut stämpelades Bäsingens plåtar, liksom Garpenbergs, under kontroll av myndighetören i Avesta. I samband med den nya myntordningen år 1715 upphörde den särskilda stämplingen av Garpenbergs och Bäsingens kopparplåtar.

Ljusnedal

Mellan Garpenberg och Ljusnedal fanns i början av 1700-talet flera betydelsefulla kontakter. Från år 1703 ägde Elisabeth Funck en fjärdedel i Ljusnedals kopparverk. Hon understödde även utbildning av gärmakare från Ljusnedal.

2. 1 daler sm 1752. Gustafsberg. Koppar från Carlberg. Krönt C i mittstämpelein. 761 gram. KMK. Foto RIK-f.

Efter hennes död år 1719 försökte delägarna i det funckska sterbhuset under många år få behålla rättigheterna till Ljusnedals kopparverk. Kopparverket förföll då intressenterna saknade möjligheter att återuppta driften. År 1736 fick inspektör Anders Floor av Bergskollegium tillstånd att ifrån ödesmål återuppta Ljusnedals kopparverk. Efter två år bildades ett intressentskap som skulle driva verket. Huvuddelägare i detta blev två bergsmän som tidigare även varit delägare i Bäsinge koppargruva, Petter Strandberg (Sala silvergruva samt olika järn- och kopparverk) och hans måg Petter Högberg (Mackmyra järnbruk, Wahlbo masugn). För att understödja verkets återupprättande begärde intressenterna att Bergskollegium skulle återbesätta den på 1600-talet inrättade statliga tjänsten som inspektör vid verket. År 1740 utnämndes Daniel Tilas till direktör för Ljusnedals kopparverk samt för de jämtländska bergverken. Redan efter några år efterträdde han av Alexander Funck, brorson till Elisabeth Funcks man Johan Funck.

Den första kopparen från Ljusnedal skickades till Avesta för att gåras. Först den långa landvägen till kusten, sedan den äventyrliga sjövägen till

Stockholm och slutligen landvägen till Avesta. En av Alexander Funcks första åtgärder som direktör blev att utforma ett projekt för tillverkning av plåtar vid Ljusnedal. Han tänkte sig därvid att plåtarna skulle gjutas och då bli exakt lika. Därvid skulle 1/2 d smt plåten vara 4 1/4 tum i kvadrat och 1/6 tum tjock med vikten 1 1/9 mark, 1 d smt plåten skulle vara 5 1/2 tum i kvadrat, 2 dal smt 7 tum och 4 dal smt plåten 8 1/2 tum i kvadrat. Den senare skulle då väga 8 8/9 mark. Gjutningsförfarandet skulle utformas av klockgjutare Isaac Rockman. Pättryckningen skulle ske genom att stampar inrättades vid kniphammaren. Projektet kom dock aldrig till utförande. Intressenterna ansökte i stället om rättighet att i Ljusnedal få stämpla plåtmynt. Plåtstämplingen beviljades år 1746.

Stämplingen vid Ljusnedal år 1747

Sedan några år pågår en undersökning om bergverkets historia i Jämtlands län. En första omfattande studie om bergverk i Jämtlands län har nyligen publicerats i bokform (Hedberg, 1992). I samband med genomgång av material kring Ljusnedal har nya upp-

gifter framkommit om stämplingen under det första året. Dessa uppgifter lämnades av den nytillträdde direktören Erik Sohlberg till Bergskollegium samt till landshövdingen som hade att övervaka beräkningen och indrivandet av slagskatt till kronan.

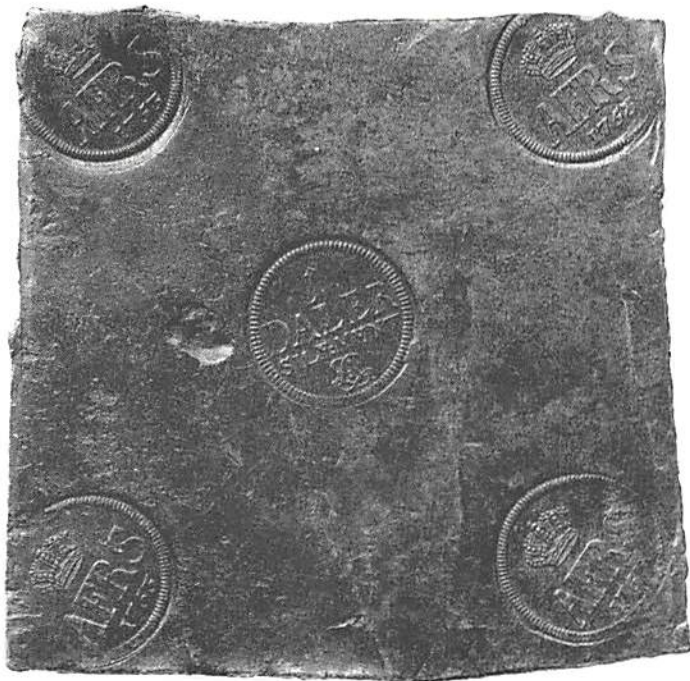
Stämplarna tillverkades i Avesta. Valörstämpeln hade två spegelvända L som kvalitetsmärke. Stämplingen startade i maj år 1747 under överinseende av direktören Erik Sohlberg samt tullnären Petter Corling. Den 14 maj 1747 stämplades de första plåtarna, 147 stycken 1 d smt och 120 stycken 1/2 d smt till ett värde av 621 d kmt.

Vid stämplingen användes de stämplarna som med konung Fredrik I:s initialer tillverkats i Avesta för 2, 1 och 1/2 d smt plåtar. Den första stämplingen skedde med koppar av 1746 års tillverkning. År 1747 stämplades totalt 5 039 stycken 1 d smt och 5 554 stycken 1/2 d smt plåtmynt. Dessutom stämplades den 21 maj 25 stycken 2 d smt plåtmynt. Stämplingen pågick i maj, juni och december. År 1747 stämplades totalt plåtar till ett värde av 23 598 d kmt, vilket motsvarar 43 7/10 skeppund koppar. Härvid beräknade bergmästaren 540 d kmt per skeppund. Myndigheterna ville att i första hand små plåtar skulle tillverkas varför de 25 stycken 2 d smt troligen var de enda som stämplades.

Vid stämplingen år 1748 användes såväl 1746 års som 1747 års tillverkning från Ljusnedal och den nyanlagda Ljungedalens hytta. Stämplingen under detta år har tidigare behandlats av Erik Bergström (1982). Motsvarande uppgifter för senare år har troligen aldrig insänts till myndigheterna, då kopparverket ansökte om befrielse från slagskatten, vilket beviljades år 1751 med hänvisning till försämrade brytning i gruvorna. På grund av eftersläpningen med slutförandet av skatteredovisningen intogs troligen inga uppgifter om stämplingar under senare år.

Huså och Semlan

Då den första råkopparen framställdes vid Jerpe hytta i Undersäkers socken 1739-40 sändes även den till Avesta för gårning. Tidigt stod det klart för intressenterna att kopparen borde gåras i Jämtland. Det var stor brist på skiljemynt i fjäll- och gränstrakterna, varför man fick använda danska "vita" penningar. Man vände

3. 1 daler sm 1753. Ljusnedal. Spegelvänt L i mittstämpeln. 772 gram. KMK. Foto RIK-f.

sig till 1746/47 års riksdag med begäran att få prägla slantar och senare, när skiljemynsbristen var täckt, i stället få tillstånd att stämpla plåtar. Intressenterna för *Gustafsbergs kopparverk* underströk verkets avlägsna läge och jämförde det med belägenheten för Kengis' och Ljusnedals kopparverk. Slantpräglings avslogs av riksdagen, då sådan sedan gammalt var kronans privilegium. Plåtstämpling kunde däremot ske i "privatorum händer". Intressenterna ansökte om och fick tillstånd att stämpla plåtar år 1748. Intressenterna uppgav att valörstämpeln märke skulle vara ett krönt G. Man återgick härmed till den typ av märke som använts av Bäsinges intressenter.

Gårhärd, plåthammare, justeringskammare och myntningsverk inrättades därefter i Husån. Arbetet var uppdelat i gårning, plåtsmide, justering och stämpling. Vid plåtsmidet tillverkades två typer av bleck, plåtbleck samt kopparbleck för kopparslagarna. Själva stämplingen skedde vid några få tillfällen per år, varvid länsmannen Olof Bedin tillkallades som officiell kontrollant. Även bergmästare Erik Sohlberg och senare geschworne Abraham W Burman var troligen närvarande, då de tidvis inne-

hade nyckeln till den låda där stämplarna förvarades.

Efter några år menade de lokala intressenterna att bolaget, på grund av koltillgång och transporter, skulle vinna ekonomiskt på att flytta gårmakeriet. Först planerade man att anlägga ett nytt verk i Ånge i Offerdals socken. Efter flera års arbete stod det nya gårmakeriet i slutet av år 1753 färdigt vid Semlaån i Mörsils socken.

Verktygsutrustningen omfattade år 1753 i Husån bla balansvägar och vikter, myntslägga, myntstäd, justersaxar. Dessutom fanns 18 gamla och 12 nya hörn- och valörstämplarna. Plåt-saxen upptogs till 55 d kmt värde och var därmed den dyrbaraste utrustningen i justerkammaren. Den beskrivs som en trampsax. Försök gjordes även med taljor och block för att lyfta vikter som skulle driva saxen. Myntsläggan antyder att stämplingen utfördes med handkraft.

I december 1753 flyttades verktygen för justering och stämpling till det nybyggda gårmakeriet vid Semlan. Åtminstone fram till år 1753 innehöll bokföringen konton som "Plåtslageriet" resp "Gårmakeriet i Husån". I slutet av 1750-talet används kontobeteckningar som Semla gårmakeri och kopparhammare. Justerkamma-

ren fanns kvar i inventarieförteckningarna åtminstone till år 1763 men upptar blott sax, balansvåg, justerplåtar, mynttänger, slagyx samt en förseglad stämpellåda.

De som arbetade med gärning, smidning, justering och stämpling var blott fem-sex män som delvis växlade mellan arbetsuppgifterna. Gärmakare Johan Ridderberg och hans bror Samuel, vars far inflyttat från Riddarhyttan i Skinnskatteberg, svarade för gärningen men deltog även i smidningen av plåtarna. Kopparblecken bearbetades av kopparslagarna Carl Flincker och Claes Pousar. Jon Forström biträdde vid smidningen och utförde tillsammans med Johan Ridderberg också justeringen. Stämplingen övervakades av den ansvariga arbetsledaren Gunnar Hielte eller hans efterträdare Anders Sundin.

Den första stämplingen skall ha skett den 23 augusti 1748 på Sölvsveds gård. Stämplarna hade erhållits från Avesta. Omfattningen av plåtmyntningen vid Huså har hittills varit okänd (Tingström 1986). Av olika uppgifter insända till centrala instanser, kopparbokföringen, arbetsjournaler, kassakonton, veckorapporter mm, kan nu vissa uppgifter om stämplingen sammanställas.

Av dessa uppgifter framgår att år 1748 stämplades 8 721 d smt vilket motsvarar 48 skeppund 9 lispund gårkoppar stapelstadsvikt. I räkenskaper användes såväl bergsvikt, viktulievikt som Stockholms metallvikt. De olika viktsorterna antyder kanske ett övergångsskede efter de nya bestämmelserna i kungl. förordningen om mått, mål och vikt av den 29/5 1739 (se Falkman, 1884). Åren 1749 och 1750 var stämplingen 10 503 d 16 öre resp 9 733 d 16 öre smt vilket motsvarar 58:7:1 resp 54:1:10 skeppund gårkoppar.

Under år 1751 anges att tillverkningen har haft ett värde av 26 7552 d 126 öre kmt vilket motsvarar 8 918 d 16 öre smt (45:11:- skeppund). Stämplingen skedde detta år under månaderna juli till och med november.

Som en följd av kung Fredrik I:s död i mars 1751 förbjöd bergmästaren användningen av de gamla stämplarna under 1752. Intressenterna vände sig då till den nye konungen med begäran om tillstånd att tills vidare få använda de gamla stämplarna. Beslutet fördröjdes varför stämplingen troligen fortgick även år 1752 med de gam-

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner två gånger per år

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalinstorg 1, 1 tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
Tel: 08-10 10 10 Fax: 08-678 77 77

la stämplarna. I december månad år 1752 hämtades i Hedemora nya stämplarna med konung Adolf Fredriks initialer. Enligt kassaräkningar stämplades under året plåtmynt till ett värde av 24 595 d 16 öre kmt (8 198 d 16 öre smt, 45:11:- gårkoppar). Året därpå stämplades med de nya stämplarna i Huså plåtbleck till ett värde av 33 288 d kmt motsvarande 11 096 d smt (61:12:8 skeppund).

Från januari år 1754 kan stämpling ha skett vid Semlan. Dock saknas uppgifter för stämplingen vid Semlan de tre första åren 1754-56.

Åren 1757 användes 31:7:10 skeppund gårkoppar till ett värde av 16 939 d 8 öre kmt (5 647 d 12 öre smt). Året därpå stämplades koppar till ett värde av 18 132 d kmt motsvarande 6 044 d smt (31:11:11 skeppund). Uppgifter för 1759 saknas. År 1760 användes bara 12:13:13 1/3 skeppund gårkoppar till 2 238 d smt. Året därpå sjönk stämplingen till 628 d smt (3:9:15 5/9 skeppund). År 1762 stämplades ingen koppar. År 1763 stämplades endast 1 skeppund 5 lispund koppar stapelstadsvikt till 225 d smt. Den gärade kopparen skickades i stället direkt till Stockholm eller användes av koppar-

slagarna vid verket. Förmodligen hade då tillgången på mynt av mindre valörer förbättrats. Plåtmynten under de första årens stämpling användes direkt av bolaget för betalning av löpande utgifter.

Några uppgifter om vilket antal 1 d resp 1/2 d smt plåtmynt som framställdes framgår tyvärr inte av materialet. Antas stämplingen, under de år för vilka uppgifter saknas, till genomsnittet av stämplingen under omkringliggande år, kan den totala stämplingen i Huså under åren 1748-53 uppskattas till 57 000 d smt vid Huså och under åren 1754-63 till 44 000 d smt vid Semlan, tillsammans 101 000 d smt.

Carlbergs kopparverk

Utöver Gustafsbergs kopparverk fanns vid denna tid i Jämtland även *Carlbergs kopparverk*. Det startades år 1747 av Anders Floor, som tidigare varit verksam såväl vid Ljusnedals som Gustafsbergs kopparverk. Intressenterna erhöll år 1749 tillstånd att upprätta gärmakeri och stämpla plåtar. Då det skulle ta tid att uppföra ett eget gärmakeri fick Carlbergs intressenter av Bergskollegium tillstånd att utnyttja Gustafsbergs gärmakeri och plåtmyntverk. Plåtarna skulle förses med ett krönt C som märke.

Det fanns emellertid stora motsättningar mellan de konkurrerande bolagen. Av bevarad korrespondens inom Gustafsbergs kopparverk framgår att det uppstod svårigheter för Carlbergs intressenter att få den i privilegierna av Bergskollegium utlovade hjälpen från Gustafsbergs kopparverk. Bruksbokföringen vid Carlbergs kopparverk måste varit ofullständig, då en lång tvist efter sammanslagningen uppstod om denna vid revideringen

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

*Spec. sedlar
Betalat bra för sedlar före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

av bokföringen. Några uppgifter om stämplingens omfattning vid Carlbergs kopparverk har inte påträffats. Kopparräkningar för november år 1751 inom Gustafsbergs kopparverk upptar att 4:10:11 skeppund viktualievikt råkoppar mottagits av Carlbergsbolaget. Under november har av råkopparen erhållits 2:13:13 skeppund gårkoppar varvid 1:16:18 skeppund avgått som krats och avbränning. Denna gårkoppar stämplades förmodligen senare.

Det är oklart om Carlbergsbolaget från Avesta erhöll en stämpeluppsättning med hörnstämplarna för år 1749. Uppgiften i en inventarieförteckning år 1751 om 18 hörn- och valörstämplarna antyder kanske att sådana faktiskt graverades. Nya stämplarna med kung Adolf Fredriks initialer beställdes år

1751. I december 1752 levererades tolv sådana vilka bör ha varit avsedda för båda bolagen, dvs sex för vart bolag. Med dubbel uppsättning stämplarna motsvarar detta för vart bolag 2 x 2 valörstämplarna och två hörnstämplarna.

Först i december 1751 samlades de två bolagen till *Gustafs och Carlbergs kopparverk*. Då man började stämpla i Semlan tidigast år 1754 var Carlbergs kopparverk redan avvecklat. Carlbergs plåtar med be-teckningen år 1752 kan därför ha stämplats i Husån. Under år 1753 kan stämpling skett för båda bolagen med de nya stämplarna i Husån.

Om någon stämpling av Carlbergsbolagets koppar gjordes vid Semlan går ej att utläsa i arkivmaterialet. En mindre mängd koppar från Carlbergsbolaget kan tänkas ha gårats under

åren 1752-53 och möjligen stämplats efter överflyttandet till Semlan år 1754.

Litteratur:

Bergström, EJ, Nya rön om Ljusnedals mynthistoria, *Myntkontakt* 4-5, 1982.

Falkman, LB, Om mått och vikt i Sverige, Stockholm 1884.

Hedberg, M, Bergverk i Jämtlands län. Dröm och verklighet 1651-1871, Stockholm 1992.

Stiernstedt, AW, Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar, Stockholm 1863.

Stiernstedt, AW, Beskrivning över svenska kopparmynt och polletter, I: Kopparmynt, Stockholm 1871.

Tingström, B, Plate money, The World's largest Currency, Stockholm 1986. □

Guldhandlaren som graverade en "svensk" medalj

Under andra hälften av 1700-talet verkade J.M. Lageman som guldhandlare i Amsterdam. Han var en mångsysslare av mer märkliga mått. Förutom handel med ädelmetaller tillverkade och sålde han leksaker, graverade inbjudningskort, visittkort m. m.

Lageman hade ytterligare en bisyssla – han var också mynt- och medaljgravör. Vi känner till en lång rad medaljer av hans hand, från 1770-talet fram till ca 1815. Lageman graverade bla Nederländernas dukatmynt från 1815.

Av svenskt intresse är en liten medalj som graverades med anledning av konventionen om väpnad neutralitet till handelns beskydd, upprättad mellan Sverige, Ryssland och Danmark 1780. Till denna konvention slöt sig Nederländerna 1781.

Medaljens åtsida visar en sjöman som i sin hand håller ett antikt roder prytt med Nederländernas vapen. Sjömannen lutar sig mot en avskuren kolonn, på vilken tre vapensköldar är fästade: danska, ryska och svenska. På kolonnen ligger frihetshatten och vid dess sida står ett ankare. På havet ligger fyra skepp tätt intill varandra.

Foto: ATA.

Omskrift i halvcirkel: PROC: SCOP: BONO: VOT: REIPU: NERV: I avskärningen finns gravörens namn: IM LAGEMAN. Frånsidan bär texten: DE KOOPVAARDY GETERGT DOOR BRIT = SCHEN EUVELMOED: BIND EEN NEUTRAALE BAND OM NEERLANDS VRYEN HOED 17½ 81 (fri övers. Handelsflottan, som provocerats av briterernas förbrytelser, knyter neutrala band i försvaret av Nederländerna 1/5 1781). Överst syns en del av en strålande triangel och nederst finns en bladrankafeston.

Medaljen, som graverades 1781, mäter 30 mm i diameter och är av silver. I Bror Emil Hildebrands arbete *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*, andra delen, Stockholm 1875, finns medaljen upptagen på sidan 181 som GIII Hd 58. Se även C.W. Betts, *American Colonial History Illustrated by Contemporary Medals*, New York 1894, sid. 264, nr 573 samt Gay van der Meer, *Dutch Medals Illustrating Swedish-Dutch relations*, Numismatiska Meddelanden XXX, Stockholm 1965, sid. 219 f. nr 24.

IW

Kungl. Myntkabinettets tillfälliga utställningar

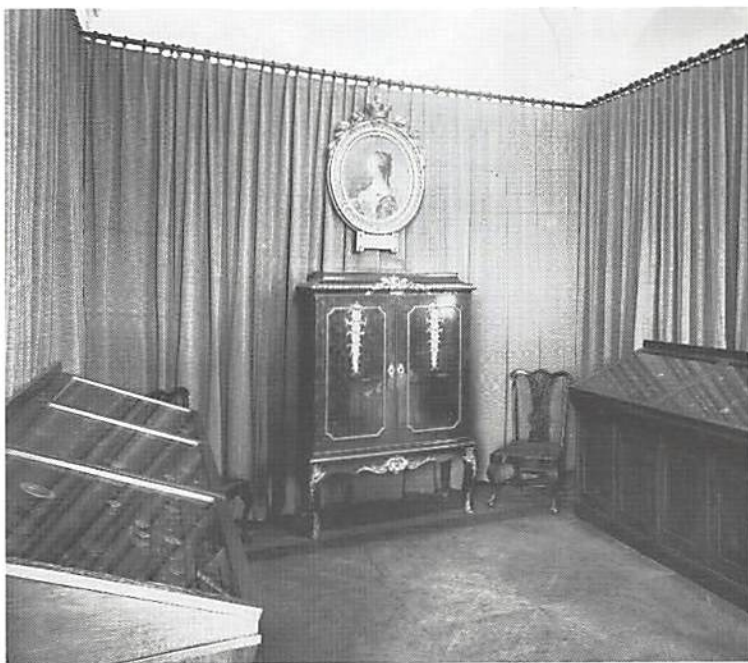
Av Ian Wiséhn

ISNT (1993 nr 4) har tidigare redogjorts för hur man gradvis ökade tillgängligheten av Kungl. Myntkabinettets samlingar. Till en början, fram till mitten av 1800-talet, var det endast möjligt att beskåda de gamla mynten och medaljerna genom att i förväg anmäla sitt intresse samt att därefter hoppas på tillmötesgående från riksantikvarien. År 1847 öppnades den första myntutställningen i Ridderstolpeska huset vid Skeppsbron i Gamla stan. Den utställningen måste betraktas som permanent och förändringar skedde endast om något nytt mynt tillförts samlingen. Kungl. Myntkabinettets utställning i Nationalmuseum (från 1866) var också permanent. Denna utställning inrymde en rad bordsmontrar och en mängd plåtmynt utefter väggarna.

Mot slutet av 1800-talet började många europeiska och amerikanska museimän fundera på möjligheten att utställa vissa föremål efter givna teman under kortare tid. Orsaken var troligen en ny syn på publiken och museernas roll i samhället. Den gamla permanenta utställningen var endast en mindre utveckling av de sprängfyllda kuriositetskabinetter. Under 1800-talet förstärktes allmänhetens roll – detta i spåren av en allmän demokratisering av samhället. Det var inte längre självklart att endast en mindre grupp människor skulle ha tillgång till nationens skatter. Många museimän var också uppfostrade i pedagogisk anda och ville i skrift och utställning sprida kunskap om ländernas historia och kultur. Naturligtvis spelade de stora världsutställningarna en stor roll i detta sammanhang. De utställningar som gjordes till dessa var endast tillfälliga – en blomma som lyste vackert under en sommar.

En av de första stora tillfälliga utställningarna var Birgittautställningen 1918 som producerats av Statens Historiska museum. Den gången hörde detta museum och Kungl. Myntkabinettet organisatoriskt ihop, men några mynt ingick inte.

Nedan följer en förteckning över de utställningar som Kungl. Myntkabinettet utfört på egen hand eller varit

1. Utställningen Italienska och tyska renässansmedaljer visades i stenålderssalen på bottenplanet i Nationalmuseum. Utställningen var avskärmd med ett draperi. Monterarna var tillverkade under slutet av 1800-talet och var egentligen väl anpassade för besökarnas behov. En modern museiman saknar dock vissa, idag elementära, tillbehör som tex larm och god belysning. Att man även utplacerat ett av Lovisa Ulrikas mynt- och medaljskåp tillsammans med ett inramat oljeporträtt av drottningen är väl en antydning att de flesta utställda medaljerna kom från hennes samling.

delaktig i. I denna artikel berörs endast de första utställningarna 1928–1947. Förhoppningsvis kommer artikelförfattaren att återkomma även med de senare utställningarna.

Utställningar

1928

– Korsbetningsfynden från Valdemarslaget den 27 juli 1361

Denna utställning som arrangerades av Statens Historiska museum behandlade fynden från Korsbetningen, dvs den plats utanför Visby stadsmur där man på 1300-talet reste ett minnesmärke, Valdemarskorset, över de gotländska bönder som stupade i striden mot den danske kungen Valdemar Atterdag 1361.

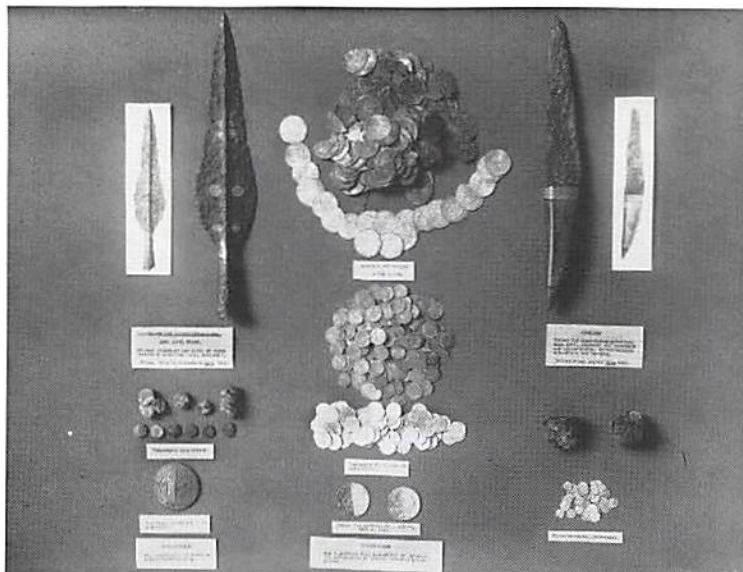
Myntfynden visades i en monter ordnad av Kungl. Myntkabinettet. Här visades bl.a. innehålllet i en läderpung funnen i en grav med stupade krigare. I pungen fanns 385 penningar (LL XXVIII: 160 ex; LL XXIX:

74; LL XXXII: 1 ex; danska borgarkrigsmynt: 126 ex och tyska orden: 6 ex).

Utställningen visades i Stenålderssalen (utrymmet för utställning av årliga nyförvärv) i Nationalmuseum där Statens Historiska museum och Kungl. Myntkabinettet också fanns inrymt fram till slutet av 1930-talet. Stor publiktillströmning. En katalog trycktes till utställningen.

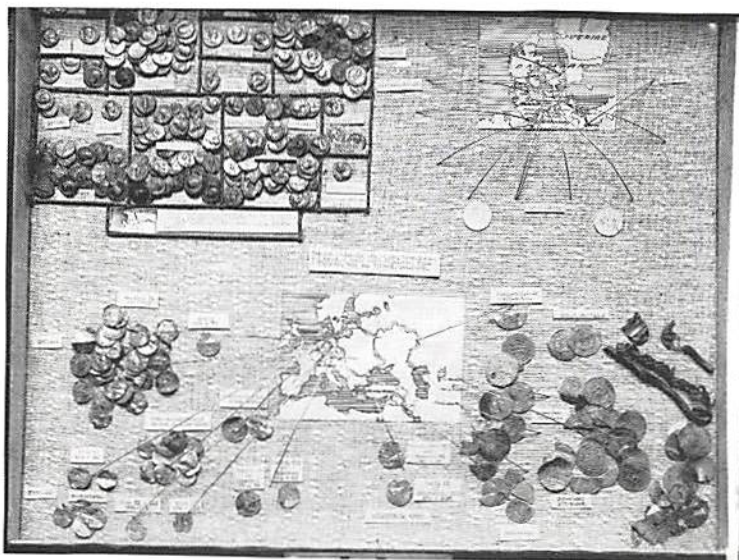
– Italienska och tyska renässansmedaljer

En representativ utställning av italienska och tyska renässansmedaljer avslutade under november–december årets serie av tillfälliga utställningar. Invigningen skedde lördagen den 17 november 1928, kl 12.00. Utställningen visades i Stenålderssalen på bottenplanet i Nationalmuseum. Man hade utplacerat två rader med montrar samt ett av Lovisa Ulrikas myntskåp och drottningens porträtt i olja. Detta är troligen den första svenska medaljutställningen som är ägnad ett tema.

2. **Konserveringsutställningen 1931** var säkert mycket populär bland alla samlare som hemma hade korroderade eller smutsiga mynt. Just denna monter visar hur föremålen såg ut före och efter konservering. Till vänster ser vi en spjutspets med silverinläggningar funnen på Öland. Silvret har framtagits med hjälp av elektrolytisk reduktion. Därunder kopparmynt från Cypren och ett Kristinas ett öre i koppar. Kopparmyntan behandlades med alkalisk seignettesaltlösning. I monterns mittparti ser vi överst islamiska silvermynt och därunder Visbymynt från slutet av 1400-talet. Underst finns ett par markmynt från 1540 och 1543. Silvermynten är i samtliga fall behandlade med myrsyra, för avlägsnande av silvret täckande kopparsalter.

I höger del av monterns finns en jaktkniv funnen vid Korsbetningen i Visby. Därunder finns ett par klumpar med ihopkorroderade Visby-brakteater från 1400-talet samt ett antal färdigkonserverade mynt.

3. **Vikingatida mynt** var troligen den första vikingautställningen i Sverige. Monter som här avbildas visar vikingaskatternas ursprungsländer. I övre vänstra hörnet ligger ett antal romerska mynt – möjligen för att visa exempel på den första myntimporten till Skandinavierna. Kartorna är ritade med bläck och texterna är skrivna med skrivmaskin. I dag skulle denna monter se mycket amatörmässig ut, men år 1931 var den fullt acceptabel.

1929

– Guldfynd från Botes i Etelhems sn, Gotland

Utställningen föranleddes av ett guldmyntfynd i Botes i Etelhems socken. Mynten hittades i en åker vid plöjning och därpå följande grävning i kanten av Tänglings myr. Sammanlagt rörde det sig om 68 guldmynt (romerska kejsarmynt, tiden 395-480: 15 ex och bysantinska solidi, tiden 408-527: 53 ex). Mynten inkom till Kungl. Myntkabinettet 1929. Senare, 1931 och 1935, hittades ytterligare mynt vid samma plats. Detta är ett gott exempel på hur man snabbt visade aktuella företeelser. Utställningen pågick under september 1929.

1930

– Till Riksantikvarieämbetets 300-årsjubileum

År 1630 utfärdade Gustav II Adolf den första instruktionen för Riksantikvarieämbetet. Trehundraårsminnet av denna för landets kulturminnesvård grundläggande tilldragelse blev av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien hugfäst med en högtidlighet, som ägde rum på konungens dödsdag den 6 november. I samband med jubileumsfesten anordnades i Statens Historiska museum en minnesutställning, omfattande, förutom dokumenter och äldre antikvarisk litteratur, valda delar av de samlingar av fornsaker, mynt och kulturföremål, som före 1786 förvärvats av staten genom dess till Riksantikvarieämbetet anslutna organ Antikvitetskollegiet och Antikvitetsarkivet.

Utställningen visades i Stenålderssalen i Nationalmuseum.

1931

– Dr Otto Smiths donation till Kungl. Myntkabinettet

År 1930 mottog Kungl. Myntkabinettet, enligt testamentariskt gåvobrev från den 20 augusti 1925, en donation bestående av 568 grekiska och romerska mynt. Givare var dr Otto Smith i Karlshamn som för övrigt även skänkt en egyptisk konungastaty av rödbrun, kristallinisk sandsten, sannolikt föreställande en farao av 12:e dynastien (Seostris II?), nu i Medelhavsmuseet. Mynten visades i bordsmontrar. Kungl. Vitterhetsakademien utgav en skrift över samlingen.

– Konserveringsutställning

År 1931 fick allmänheten beskåda en utställning om konserveringsteknikens mysterier. Myntkonserveringen fick en tämligen framskjuten ställning. För sakkunskapen ansvarade konservatorerna Eric Sörling och Gillis Olson. Ett flertal montrar utställdes i vilka visades mynt före och efter konservering samt galvanokopior av mynt.

1932

– Vikingatida mynt

En tillfällig utställning bestående av ett par bordsmontrar. Till mynten hörde även en översiktskarta med metallrådor som gick till olika enskilda mynt för att därigenom visa myntens ursprungsländer.

1934

– Arbeten av den tyske medaljkonstnären Eugen Erhardt

Medaljgravören Erhardts främsta verk är en serie åren 1932–34 utförda medaljer över Gustav II Adolf (48 delar, varje sida gjuten i endast 1 ex). Medaljerna utställdes i sin helhet i Kungl. Myntkabinettet 1934, ett antal av de samma förekom på Kungl. Myntkabinettets och Nationalmusei "Utställning av nutida svensk medaljkonst" 1936.

1936

– Ungersk medaljkonst

I maj 1936 öppnades en utställning av ungersk medaljkonst i Gamla museets Stenålderssal i Nationalmuseets byggnad på Blasieholmen. Utställningen hade tillkommit på initiativ av Bengt Thordeman och genom medverkan av professor Béla Leffler. (grundare av det Ungerska Institutet i Stockholm).

– Utställning av nutida svensk medaljkonst

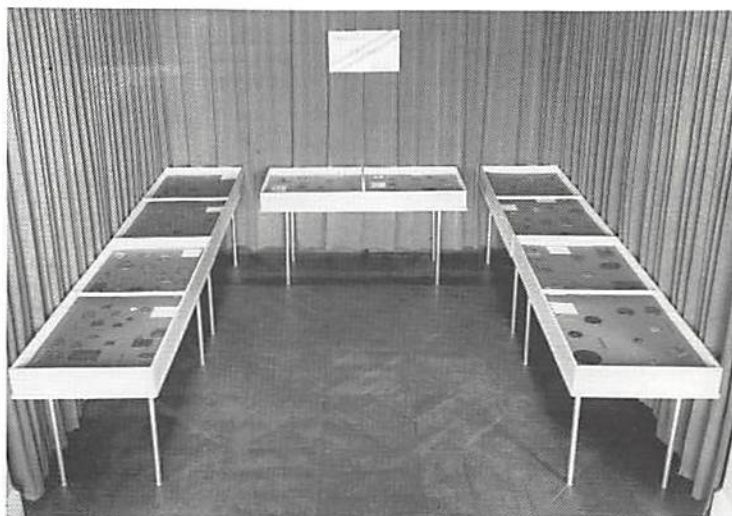
1936 arrangerade Kungl. Myntkabinettet och Nationalmuseum en utställning i Nationalmuseum som skulle visa medaljer som utförts av de då aktiva svenska medaljkonstnärerna. Ett tjugotal konstnärer inbjöds att delta i utställningen, som anordnades av Kungl. Myntkabinettet och Nationalmuseum i det sistnämnda museets lokal för tillfälliga utställningar. Detta var första gången som en dylik samlad utställning gjorts i Sverige. För att åskådliggöra medaljernas tillblivelse visades även skisser, utkast och modeller. Även en del reliefkonst i större format prydde utställningslokalens väggar. Man hade bla som målsättning att "söka skapa förståelse för medaljens speciella uttryckssätt och insikt om hur dennas naturliga begränsning ingalunda behöver betyda schablon och officiell tråkighet". Utställningskommittén bestod av prof. Erik Lindberg (ordf.), medaljgravörerna Svante Nilsson och Tore Strindberg, antikvarien fil. dr Bengt Thordeman, amanuensen dr Oscar Antonsson och amanuensen Nils Ludvig Rasmusson (sekr). Denna utställning skickades senare till Budapest som en svarsutställning till den ungerska utställningen i Stockholm samma år.

– Årsutställningen 1936

Det beslutades att Statens Historiska museum skulle visa nyförvärv m m i årliga tillfälliga utställningar. Under följande år skulle flera sådana verkställas. Ofta fanns med en monter som visade mynt och medaljer.

4. Våren 1936 visades utställningen *Ungersk medaljkonst* i stenålderssalen i Nationalmuseet. Utställningen var stilren och prydligt utförd.

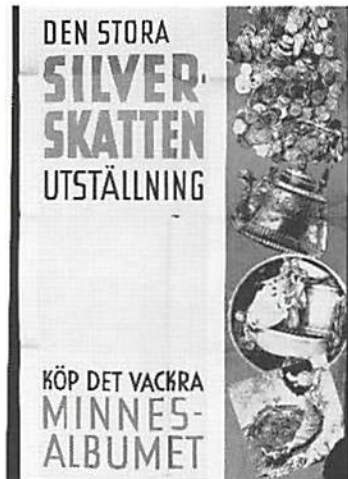
5. *Österrikisk medaljkonst* var temat för en vårutställning 1937 – endast ett år före Anslutning och Österrikes uppgående i Tyskland. Utställningen visades i stenålderssalen i Nationalmuseet. Det var en mycket enkel utställning och man har svårt att tro att det krävdes några längre förberedelser. Att funkisstilen även slagit in bland museets montrar är mycket tydligt.

1937

– Österrikisk medaljkonst

Den 5 maj 1937, kl 14.00, i Nationalmuseets bottenvåning, i Stenålderssalen, öppnades en utställning om österrikisk medaljkonst. Utställningen var anordnad i

samarbete mellan Kungl. Myntkabinettet, Österrikiska statssamlingen av mynt och medaljer och Österrikiska medaljkonstnärers förening. Medaljerna var utställda ca en månad.

Affischen till utställningen om Loheskatten som öppnades den 25 oktober 1937. Kungl. Myntkabinettets utställningssalar var ej färdigbyggda så därför visades skatten i Vitterhetsakademiens Sessionssal. Detta är museets första utställningsaffisch. Foto: Jan Eve Olsson, RIK-foto.

– Den stora silverskatten

Den 15 oktober 1937 hittades en enastående silverskatt i en kittel som framgrävt i källaren till ett hus på Lilla Nygatan i Gamla stan. Sammanlagt hittades 18 217 mynt (äldsta myntet är från 1619 och det yngsta från 1741). Fyndet gjorde sensation och riksantikvarien beslutade därför att så hastigt som möjligt tillmötesgå allmänhetens önskan att få se skatten. Utställningen ägde rum i den blivande sessionssalen i Vitterhetsakademiens ämbetsbyggnad, Storgatan 41. Den anordnades av Riksantikvarieämbetet, som hade hand om fyndet intill beslut fattades om dess inlösen. Arbetet med skatten och utställningen leddes av antikvarien Bengt Thordeman och amanuensen O. Källström. Amanuängerna av mynten organiserades av amanuensen Nils Ludvig Rasmussen med biträde av ett flertal personer. Föremålens rengöring utfördes av konservatorn ingenjör Gillis Olsson och preparator C.G. Hesselblad. Fotografieringen ombesörjdes av museumsfotograf Nils Lagergren. Stor hjälp kom också från Stockholms stadsmuseum och stadsantikvarien Gösta Selling och från Nordiska museet och intendenten Sigurd Wallin. Dessa personers insatser gjorde att utställningen kunde öppnas redan tio dagar efter att skatten hittats! Invigningen skedde måndagen den 25 oktober och man hade den kvar under ett par månader. Stora skaror besökare kom till utställningen och köerna ringlade sig ut på gården. Vaktmästare fick i uppgift att föra besöksstatistik timme för timme. Sammanlagt kom 35 031 besökare som samtliga betalade 50 öre i inträdesavgift. Öppettiderna var synnerligen liberala: varje dag kl 11-16 och 19-21.

En affisch trycktes till utställningen hos Ahlén & Åkerlunds förlag i Stockholm. Detta är troligen första gången som Kungl. Myntkabinettet är med om att framställa en affisch.

I december började utställningen om Loheskatten att vandra runt i landet till olika städer, som tex Göteborg, Skara, Karlstad och Sundsvall. Denna vandringsutställning fortsatte in i 1939.

1938

– **Gustav V som människa och konung**
Under maj-juni 1938 anordnades en utställning i Liljevalchs konsthall tillägnad Gustav V. Den tillkom som en del av firandet av kungens 80-årsdag. Delar av kungens medaljsamling visades vid detta tillfälle.

1941

– Svensk klosterkultur

Våren 1941 hölls en föreläsningsserie över svensk klosterkultur i Statens Historiska museum. I direkt anslutning till föredragen visades en utställning över samma tema maj-september 1941. Man kunde ge besökarna konstnärligt högtstående prov på de rika konstskatterna i Vadstena och visa de kulturhistoriskt märkligaste urkunderna rörande klosterliv. Arrangörerna hade satt som en av sina huvuduppgifter att uttryckligt understryka Vadstenas ojämförliga plats inom vårt medeltida kulturliv.

Många institutioner lämnade föremål till utställningen. Kungl. Myntkabinettet visade i montrar svenska medeltidsmynt. En broschyr trycktes.

– Minnesutställning över Hjalmar Stolpe

Den 23 april 1941 firades 100-årsminnet av Hjalmar Stolpes födelse (han avled 1905). Stolpe hör till pionjärerna inom svensk arkeologi. Mest berömda är hans undersökningar på ön Björkö i Mälaren – Birka. En utställning anordnades i Etnografiska museets lokaler med föremål som

inlämnats från en rad institutioner. Kungl. Myntkabinettet bidrog med vikingatida mynt som Stolpe upprävt på Björkö.

1942

– Loheskatten

När den stora Loheskatten hittades 1937, beslutade man att så snart som möjligt visa skatten i sin helhet. Efter ett par månader i Stockholm skickades skatten ut som vandringsutställning runt Sverige. År 1942 ville man ännu en gång visa skatten – och intresset var fortfarande stort. Därför byggdes en mer genomarbetad utställning. Utställningen öppnades den 12 maj 1942 i Kungl. Myntkabinettets Medaljsal. Senare överfördes hela skatten till Stockholms stadsmuseum, som behöll det mesta ända fram till början av 1980-talet då alla mynt (utom ett par hundra mynt som fortfarande finns utställda hos SSM) återfördes till Kungl. Myntkabinettet.

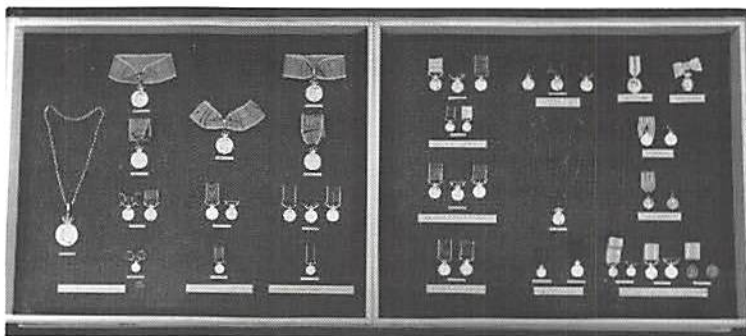
1943

– Erik Lindbergs Medaljkonst – Retrospektiv utställning

Redan tidigt uttryckte Kungl. Myntkabinettet avsikten att i tillfälliga utställningar presentera samtida verk samma medaljkonstnärer. En av de första blev den svenska medaljkonstens nestor, Erik Lindberg. Han hade år 1943 varit verksam som medaljkonstnär i mer än 45 år. Lindberg fick tidigt en väletablerad ställning som sin samtids främste medaljgravör. Utställningen visades i museets Medaljsal. Till utställningen hörde även en tryckt katalog.

– Modern italiensk medaljkonst

Den 9 oktober 1943 öppnades en utställning i Kungl. Myntkabinettets lokaler som behandlade modern italiensk medaljkonst. Inlån till utställningen skedde genom den Kungl. Italienska beskickningen i Stockholm. Medaljerna fördes till Sverige mitt under andra världskriget och vid en tidpunkt som var politiskt och militärt osäker – Mussolini var störtad, men befriad av

6. När konung Gustav V fyllde 80 år anordnades en utställning i Liljevalchs konsthall som kallades **Gustav V som människa och konung**. Mynt och medaljer ingick bland de utställda föremålen. Bilden visar en monter med belöningsmedaljer som är pryddigt upp-satta mot blå sammet.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT REGISTER 1993

ARTIKLAR OCH NOTISER

	Nr	Sid.
Alexandersson, Jan <i>Årtal på de nya sedlarna 1985-1992.</i>	8	221
Archibald, Marion <i>Skandinavisk Ethelred-imitation funnen i England.</i>	6	148-150
Berghaus, Peter <i>Porträtt av en numismatiker. Johann Gröning, Wismar 1669 – Wismar 1747 (?). Rättelse.</i>	5 6	124-128 161
Carlberg, Dan <i>''Observationer som kunna gifsva någon kunskap''.</i>	7	193
Cinthio, Maria <i>Falskmyntning för 1000 år sedan? Preliminär rapport om ett myntliknande kopparföremål funnet i kv S:t Clemens i Lund. (& B Malmer)</i>	2	28-31
Fornander, Nils-Uno <i>Hänge med runor. (FRÅGESPALTEN)</i>	8	227
Frösell, Anders <i>Tapperhetsmedalj för barn.</i>	8	225
Golabiewski Lannby, Monica <i>Symposium i Polen 12-13 november 1992. (KONGRESSNYTT) Kungl. Myntkabinettet får ny chef. (Från Kungl. Myntkabinettet) Georgsmynt. Sidenbörs med mynt funnen på regalskeppet Kronan.</i>	2 4 7 8	44-46 94 176-184 208-212
Hammarberg, Inger <i>Skatten från ''Flygande Hjorten'': Mynt och smuggelmynt på ett av holländska Ostindiska kompaniets skepp. (UTSTÄLLNING) Om och kring svenska Ostindiska kompaniet.</i>	7 8	194-195 212-216
Helmerson, Klas <i>Små mynt och stora händelser. Några reflexioner.</i>	5	131
Ivanauskas, Eugenijus <i>Okända förfalskningar av Riga-skillingar från litauiska fynd.</i>	2	37
Jensen, Jorgen Steen <i>Den äldste svenske periodiske beretning om nye møntfund.</i>	5	136-137
Jerremalm, Ali <i>Borgenär från 1832.</i>	1	15
Johansen, Birgitta <i>Generell licens till metallsökentusiaster? (& Kenneth Jonsson, Henrik Klackenborg, Monica Rasch, Björn Varenius)</i>	6	145 + 150-151 + 166
Karlberg, Max <i>Bernt Harder Santesson och Bromö glasbruk.</i>	5	134-135
Källerholm, Sven-Olof <i>En hittills okänd valör med Johan Fredrik Hermans myntmästarmärke.</i>	4	112
Lagerqvist, Lars O <i>Myntförordningen 1594. Samtida tidningsnotiser om Karl XIV Johans begravningskastpenning. (& I Wiséhn) Norge. (MYNTNYTT) Drottning Silvia 50 år. (MEDALJNYTT) Konungens regeringsjubileum. (MYNTNYTT) Drottning Silvia 1943-23.12-1993. (MYNTNYTT) Angående brännvinsköp. (FRÅN LÄSEKRETSEN)</i>	1 4 5 6 7 7 8	1 + 15 110-111 143 169 174 174 227

Lamm, Jan Peder

Hänge med runor funnet på Birka. (FRÅGESPALTEN)
Bogskärs fyr ännu en gång.

5 141
 7 189-192

Larsson, Lars J

Sunnerbopräst sedelförfalskare.

3 53+56-57

Leimus, Ivar

En ny Anund Jakob-variant funnen i Estland.

4 96-97

Lindberger, Elsa

Om vikingars väg till europeisk gemenskap.

6 157-159

Malmer, Brita

Falskmyntning för 1000 år sedan? Preliminär rapport om ett myntliknande kopparföremål funnet i kv S:t Clemens i Lund. (& M Cinthio)

2 28-31

Menzinsky, Hans

Välsverksprägling i Sverige under 1500-talet. (& S Serrestam)
"Den svenska kronans fall". (& S Serrestam)

1 10-12
 8 225

Miksche, Gerhard

Gudar och heroer på antika mynt. Dioskurerna i Istrus.

8 204-206

Nordlind, Ulf

Ny medalj från SNF. (MEDALJNYTT)
Medaljer och märken från Stockholmsutställningen 1930. (& I Wiséhn)
Medaljer från Konst- och industriutställningen 1866. (& I Wiséhn)

4 100
 4 102-106
 6 152-156

Olrog, Frank

Mynt på St Barthélemy 1784-1878 (9).

1 4-9

Påhlsson, Leif

Frimurareutställning i Wien. (UTSTÄLLNINGAR)
Återupplivad S:t Stanislaus.
Republiken Slovakiens tidigare dekorationer.
Motionsfloden (8).
Svenska innehavare av unionstidens norska belöningsmedaljer (2).
Olof Jonssons danska medalj.
Motionsfloden (9)
Återupplivad S:t Stanislaus – ordensnytt från Polen (2).
Ordensnytt från Bosnien-Hercegovina.
General de Gaulles vapen.
Tyska ordensmuseet på ny ort.
Kroatiens ordnar.
Nordstjärnemedaljen – vår yngsta ordensmedalj.

1 15
 1 16-17
 3 64
 3 88
 4 106-108
 6 159
 6 162
 6 164
 7 198
 8 207
 8 216
 8 222
 8 226

Rådström, Börje

Polletter använda vid Frösö militärläger.

4 114-115

Sárkány, Tamás

Bank i butik.
Olof Skötkonung på minnesmynt.
Säkrare ha pengar på banken.
Sverige och den Europeiska Monetära Unionen.
XXIV FIDEM 1994. (KONGRESSER)

1 15
 2 31
 2 41
 2 42-43
 5 138

Schoerner, Katarina

Om ett brott och dess följder i Stockholm år 1628.

3 58-59

Serrestam, Sonny

Välsverksprägling i Sverige under 1500-talet. (& H Menzinsky)
"Den svenska kronans fall". (& H Menzinsky)

1 10-12
 8 225

Sundberg, Gunnar

Georg Stephens – en slutreplik. (FRÅN LÄSEKRETSEN)

2 46

Sundqvist, Torbjörn

Nya lokaler för Sven Svenssons Stiftelse och Svenska Numismatiska Föreningen.

5 138-139

Sømod, Jørgen

Mystiske mønter. I anledning av Martin Wettermarks 10-öring. (FRÅN LÄSEKRETSEN)
Uddevalla Brännvins Aktie Bolag. (FRÅN LÄSEKRETSEN)

6 169
 8 227

Tesch, Sten*''Sigtuna Anno 1000'' – en viktig del av Sveriges historia.*

5 137

Thornström, Stig*Myntfyndet på Växjö torg.*

2 32-35

Ulonska, Hans-Jürgen*Stampjämförelser mellan präglingar utförda i Wismar under svenskväldet på 1600- och 1700-talen.
Rättelse.*5 130-131
6 161**Wahlqvist, Göran***Föreningens årsmöte den 8 maj 1993.*

6 164-165

Walter, Jan Erik*Nya Ryssland reformerar ordnarna.*

3 87

Wettermark, Martin*En mystisk 10-öring. (FRÅGESPALTEN)*

1 13

Widell, Magnus*Busspolletter mellan Huskvarna – Jönköping.
Notan betalades med polletter.*3 60-61
7 199**Wilén, Anders***''In Gold We Trust''. (FRÅGESPALTEN)*

8 227

Wiséhn, Eva*Ett öres-kyrkan i Gällivare.
Tvätterskor på aktiebrev.
Ett minne från Nordiska Industri- och Slöjdställningen i Malmö 1896.
Polletter från Uddevalla Brännvins Aktie Bolag.*3 62
4 93+98-100
5 132-133
6 160-161**Wiséhn, Ian***Ett par mynträkningsmaskiner från 1908.
En ny skara av tidiga svenska myntsamlare.
Polletter från Köping.
Pro Lantura-tecken hittat i Erstavik 1861.
En husar hittar en skatt.
Ett hem i Sverige.
Farliga chokladpengar.
Ett märke från lantbruksmötet 1886.
Vad som doldes i en gammal predikstol.
Ungerska gyllen för Tre kronor.
Tidigt försök med galvanokopior.
En bankkrasch år 1879.
Tidig tobaksreklam.
En fortsättning på Liljegrens fyndförteckning.
Medaljer och märken från Stockholmsutställningen 1930. (& U Nordlind)
Ett minne från byggandet av Bogskärs fyr.
Samtida tidningsnotiser om Karl XIV Johans begravningskastpenning. (& L O Lagerqvist)
En gustaviansk samlare.
Den statliga samlingens offentlighet i gången tid.
Uppgifter om okända matpolletter.
En papperspollett från Källaren Tyska Lejonet.
Inblick i Kungl. Myntkabinettet 1833.
Några anteckningar om August Wilhelm Stiernstedt.
Medaljer från Konst- och industriutställningen 1866. (& U Nordlind)
När myntpräglingsmaskiner stals från myntverket.
Medaljer ''För Tapperhet i Fält'' till Livgrenadjärregementet 1808-09.
Bilderna av Karl XII.
Svenska guldmynnt funna i Italien.
Uddevalla sparbanks början – en romantisk melodram.
Utkastande av penningar den 31 december 1778.
Äldre svenska lottsedlar.
Medaljer över Gustav IV Adolfs besök i S:t Petersburg år 1800.
En anekdotsamling.*1 14-15
1 18-21
2 38-40
2 41
2 41
2 43
3 57
3 59-60
3 61
3 63
3 64
3 84-85
3 91
4 101
4 102-106
4 108-109
4 110-111
4 111
4 113+115-116
4 116
5 129
5 133
5 136
6 152-156
6 161
6 162-163
7 173+185-188
7 195
8 206-207
8 216
8 217-221
8 223
8 224 ff**Österlund, Per***Om H. F. Antell.*

4 118-119

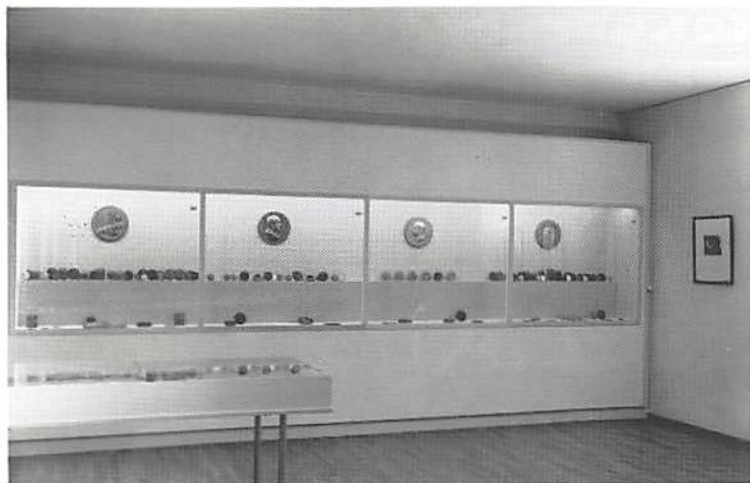
RECENSIONER

Bendixen, Kirsten: <i>Skatten fra Lundby Krat. Et himmerlandsk skattefund fra Erik Ejegods tid. De danske mønter.</i> (Eva Wiséhn)	8	228
Berghaus, Peter: <i>Zur Geschichte der Deutschen Numismatischen Gesellschaft – Verband der Deutschen Münzvereine 1951-1991.</i> (Lars O Lagerqvist)	6	168
Burke, Peter: <i>The Fabrication of Louis XIV.</i> (Ian Wiséhn)	2	49
Decoratii Românești de Râzboi 1860-1947. (Hans E Sköld)	8	228
Essays in Honour of Robert Carson and Kenneth Jenkins. Utg. M Price. (Gerhard Miksche)	7	196-197
Foster, Joseph: <i>The dictionary of heraldry. Feudal Coats of Arms and Pedigrees.</i> (Leif Pählsson)	8	229
Gamby, Erik: <i>Magnus Lagerberg – Museiman – Numismatiker – Kammarherre.</i> (Nils-Uno Fornander)	1	21
Græske mønter. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Nationalmuseets Vejledninger. (Harald Nilsson)	2	48
Jensen, J S mfl: <i>Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050-1550.</i> (Kenneth Jonsson)	2	47-48
Kaarsted, Tage: <i>For videnskab og kunst. Medaljen Ingenio et arti 1841-1991.</i> (Leif Pählsson)	1	20-21
Price, M J (red): <i>Sylloge Nummorum Graecorum. Vol. IX. The British Museum. Part 1: The Black Sea.</i> (Gerhard Miksche)	6	168
Rasmusson, Nils Ludvig: <i>Medaljer och jetoner slagna av Kungl. Vitterhetsakademien och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1753-1986.</i> Reviderad och kompletterad av Lars O Lagerqvist 1992. (Ian Wiséhn)	8	229
Riksbankens broschyrer om sedlar. (Jan Alexandersson)	8	229
Sarvas, Pekka & Talvio, Tuukka: <i>Finlands Banks mynthistoriska utställning.</i> (Lars O Lagerqvist)	4	117
Sjögren, Hans (redaktör): <i>Obligationsmarknaden.</i> (Ingvar Körberg)	5	140
Talvio, Tuukka: <i>H.F. Antell ja Antellin Valtuuskunta.</i> (Ian Wiséhn)	7	196
Törngren, Sten: <i>Så byggde jag upp en specialsamling samt några myntupplevelser.</i> (Lars O Lagerqvist)	8	229
Williams, Roderick T: <i>The silver coinage of Velia. Royal Numismatic Society, Special Publication No. 25.</i> (Gerhard Miksche)	3	89
Wiséhn, Eva: <i>Sveriges Mynthistoria. Landskapsinventeringen. 7. Myntfynd från Härjedalen, Jämtland och Medelpad.</i> (Eva Klotz)	5	140-141
Äldre svenska frälseläkter. (Leif Pählsson)	7	197

Bli medlem i SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN!

Årsavgiften är 175 kr. Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 125:– för åtta nr per år.

7. Modern finländsk medaljkonst visades i Kungl. Myntkabinettets egna lokaler i det nya huset vid Narvavägen i Stockholm. Allt är mycket symmetriskt ordnat, men man undrar lite om det var lätt att beskåda medaljerna som stod uppställda på hyllan i montern.

8. Elias Brenner var temat för en utställning som visades 1947. Valfyllda montrar gjorde säkert att en välutbildad publik fick sitt lystmäte. Utställningsmässigt håller denna typ av utläggning än i våra dagar. Man kan bara beklaga att ingen katalog framställdes till utställningen.

tyskarna, och med en påföljande italiensk krigsförklaring mot Tyskland den 13 oktober (dvs endast några dagar efter utställningens invigning).

Förutom medaljer visades även ett antal grafiska blad av italienska mästare. Grafiken utlånades av Nationalmuseum.

1944

– Modern finländsk medaljkonst

Finsk historia och kultur var ämnen som intresserade många svenskar under andra världskriget. Det är därför inte så märkligt att Kungl. Myntkabinettet öppnade en finsk medaljutställning i museets Medaljsal. Bland annat visades flertalet av Gerda Qvists medaljer.

1945

– Gösta Carells medaljkonst

År 1945 kunde publiken för första gången få en samlad överblick av medaljkonstnären Gösta Carells medaljproduktion. Detta skedde genom en utställning i Medaljsalen 22 november 1945 – 8 januari 1946. Vid denna tidpunkt hade de permanenta utställningarna kommit i ordning i det nya museet på Narvavägen. Därför kunde myntkabinettet bättre än förut fylla sin uppgift att hålla den konstintresserade publiken orienterad rörande då verksamma medaljkonstnärers produktion. Gösta Carell blev åter aktuell som utställningsämne genom en utställning sommaren 1984. En katalog trycktes till utställningen.

1947

– Elias Brenner

Med anledning av 300-årsminnet av numismatikern Elias Brennens födelse visades en utställning om hans liv och verksamhet. Utställningen var placerad i Medaljsalen och ansvariga var Nils Ludvig Rasmusson och Folke Sällström. Ett nytt larmsystem (troligen ett av de första i landet) vållade många bekymmer under utställningsbyggandet. □

Samtliga fotografier kommer från Antikvarisk-topografiska arkivet.

Information från Kungl. Myntkabinettet

Som säkert de flesta redan vet kommer Kungl. Myntkabinettet att flytta till nya lokaler vid Slottsbacken i Gamla stan. Detta innebär nedpackning av samlingarna och byggande av nya utställningar i det nya huset. Som en följd av detta kommer museet att gradvis stänga utställningarna på Narvavägen. Idag är Besittningsmynttrummet stängt och under våren 1994 stängs även Svenska Myntsalen. Medaljsalen hålls öppen tills vidare.

Som tidigare meddelats har museet under uppbyggnadsskedet begränsade möjligheter att hjälpa samlare och övrig allmänhet. □

Flaggkongresser – kommande kongresser (6)

Jfr SNT nr 4-5/1992:139 (nr 6/1991:135). – Den första internationella genealogi-kongressen anordnades för 80 år sedan, nämligen den 28-31 juli 1913 under världsutställningen i San Francisco. Därjämte avhölls år 1913 en heraldisk-genealogisk utställning i Leipzig i förbindelse med en kongress för familjeforskning; arrangerad var "Zentralstelle für deutsche Personen- und Familiengeschichte" med understöd av de sachsiska myndigheterna (*Genos*, Helsingfors, nr 3/1991:158). År 1882 avhölls en internationell heraldisk utställning i Berlin (*SBL*, 21:103, 1976, s 332).

Den officiella numreringen börjar emellertid med de kombinerade genealogisk-heraldiska kongresserna, vilka inleddes 1929 i Barcelona. Den framtidne svenske heraldikern Uno Lindgren (SNT nr 6/1992:154) ansåg sig – med rätt eller orätt (*Väpenbildn*, Grästorps, nr 22/1987:258) – ha "återupplivat" dessa efter ett inlägg vid 1950 års heraldikutställning å Palais Soubise i Paris: "L'Art et la vie au Moyen Age à travers les blasons et les sceaux" (Gaston Saffroy, *Bibliographie généalogique, héraldique et nobiliaire de la France des origines à nos jours imprimés et manuscrits*, I, Paris 1968, p 95, nr 2419; jfr C. G. U. Scheffer, "Medeltiden i sigill och vapen", under strecket, *SvD* 19/8 1950, s 3 och 7-8). I SNT nr 4-5/1988:132-3 och 7/1989:168 ha influit kongressreportage av fd. länsassessorn Martin Bratt i Göteborg (jfr *VSGF-bladet*, Göteborg, nr 1/1987:6, 2/1988:11 och 4/1988:7). De ha även med viss regelbundenhet bevakats av *Heraldisk Tidsskrift* (HerT) i Köpenhamn (se *Genos*, nr 3/1991:158 med rättelser i not 1 å s 159 och i *Samlarnytt* nr 7/1991:8).

Dessa internationella kongresser anordnas av en permanent byrå, bestående av tidigare kongresspresidenterna och -general-sekreterare; därjämte finnas en internationell "konfederation" och diverse national-kommittéer (*Släkt och Hävd*, nr 3/1971:458-62).

Av någon anledning deltaga emellertid ej företrädarna för ett närbesläktat ämnesområde, nämligen flaggforskarna eller "vexillologerna", i detta internationella samarbete, utan anordna egna kongresser under mellanåren. Den första ägde rum i Muiderberg (öster om Amsterdam) 1965 (se HerT 12/1965:64). Samarbetsorgan är "Fédération International des Associations Vexillologiques" (FIAV), bildad 1967 och i verksamhet sedan 1969. I FIAV representeras Danmark av Nordisk Flaggselskab, invalt 1973, samt Finland av Par-tioheraldikot r.y. ("Scouterheraldikerna")

och Sverige av Västra Sveriges heraldiska sällskap, liksom föregående invalt vid 11:e kongressen i Madrid 1985, men efter ursprunglig ansökan till den 8:e kongressen i Wien 1979. En utförlig redogörelse föreligger i *Cruix Australis*, The journal of the Flag Society of Australia, Volume IV, No. 1/17, January 1988.

Den 2:a kongressen ägde rum i Zürich 1967 (HerT 15/1967:242, 16/1967:295; jfr 18/1968:360), 3:e i Boston 1969 (HerT 19/1969:404), 4:e i Turin 1971 (HerT 25/1972:232), 5:e i London 1973 (HerT 29/1974:422), 6:e på IJsselmeer (Nederländerna) 1975, 7:e i Washington, DC, 1977 (HerT 36/1977:299), 8:e i Wien 1979 (HerT 39/1979:448), 9:e i Ottawa 1981, 10:e i Oxford 1983, 11:e i Madrid 1985, 12:e i San Francisco 1987, 13:e i Melbourne 1989 och 14:e i Barcelona 1991 (*Samlarnytt* 2/1992:11 och *Nordisk Flagkontakt*, nr 13/1991:34).

museum, som var kongressplats jämte "Schützenhaus Albsigglüti".

Deltagarantalet är väsentligt lägre än vid de stora kongresserna och "dubbeldelta-garna" äro fåtaliga, fastän den personliga kontakten – naturligt nog – blir intensivare än om flera hundra samlas. Några minnesbilder kunna här rekapituleras. London-kongressen, som ägde rum i en universitetsbyggnad i Bloomsbury, inleddes sin söndags-session med några minnesord över den föregående dag bortgångne svenske konungen, varvid den danske delegaten adresserades (det är svårt med de nordiska länderna i den stora världen!). Följande kongress ägde rum i april på M/S Prinses Christina med strandhugg här och var under färden samt ekumenisk söndags-gudstjänst i Monnickendam; efter ombordgåendet hälsades deltagarna föga vänligt av huvudorganisatören med att den som vägrade betala en extra avgift för att i

SNT:s korrespondent förde den österrikiska historikern Dr. phil. (sedan 1985) Ilse E. (v.) Madera, Västra Sveriges heraldiska sällskaps korresponderande ledamot i Wien, till bordet i Palais Pallavicini den 29 juni 1979.

Värdsällskapet "Schweizerische Gesellschaft für Fahnen- und Flaggenkunde/Société Suisse de Vexillologie" arrangerade nyligen den XV. internationella kongressen för vexillologi i Zürich, Schweiz, från måndagen den 23 till fredagen den 27 augusti 1993. Arrangemangen inkluderade en informell välkomstfest (22), endagsturer till Luzern, Altdorf och Schwyz (24) resp. Solothurn och Bern (26) samt en sjötur och utställningen "Flaggor och deras symbolik" på Landesmuseum. Föredragen ägde rum i Schweizerisches Landes-

лага tid – enligt anvisningar – ankomna checker ej kunnat inlösas i banken under julhelgen, skulle omedelbart lämna fartyget! Betydligt vänligare stämning var det däremot i Wien vid midsommartid fyra år senare; under ledning av friherre v. Allmayer-Beck och Dr. Kaundl, dåvarande och nuvarande chef för Heeresgeschichtliches Museum, med biträde av Renate Prikozovits och Martina Pöthacker hade österrikiska Bundesheer mobiliserats för måltider i Maria Theresien-Kaserne – med militärmusik – och Theresianische

Militärakademie liksom röda korset sista dagen etablerat ett fältkök i museiparken. Ett föredrag framfördes nog så exotiskt på japanska! I vimlet vid avslutningsbanketten i Palais Pallavicini upptäcktes som särskilt inbjudna gäster från den 10:e heraldikkongressen i Wien (se *Släkt och Hävd*, nr 1/1971:253) nio år tidigare jonkheer van Valkenburg, major Adolf Karlovský och kongressvärdinnan (numera Dr.) Ilse Elisabeth Madera, varmed en extra kontakt förmedlades mellan de båda Wien-kongresserna. Madrid-kongressen avhölls efter pingsthelgen i den till moderna sammanträdeslokaler ombyggda, gamla Conde Duque-kasernen, där omsorgsfullt inför varje föredrag utdelades korta referat (däremot ej i motsats till de stora kongresserna där 1955 och 1982 inga avslutande "ordensregn"). Utfärder gjordes till det innehållsrika Museo del Ejército (armémuseum), helt opåverkat av modern utställningsteknik, och El Grecos Toledo med slott och katedral. FIAV-förhandlingarna leddes av ordföranden, den svensktalande belgiske teologiprofessorn Hugh R. Boudin, Bryssel.

VIII International Heraldic Colloquium anordnades av l'Académie internationale d'héraldique genom The Institute of Heraldic and Genealogical Studies i Canterbury den 29/8 - 4/9 1993 med föredrag i katedralens kapitelhus och utfärder till slotten i Hever, Leeds och Ulham samt London. Arrangör: Cecil R. Humphery-Smith, Northgate, Canterbury, Kent CT1 1BA, England.

"Yorkshire Heraldry Society" anordnade "A Heraldry Weekend 1993" i Woolley Hall, Wakefield, West Yorkshire, den 16-18 april med föredrag av bl.a. James Blundell, Charles J. Burnett (Ross He-

rald), Cecil R. Humphery-Smith och Hugh Murray.

Det nyväckta heraldikintresset i det forna sovjetväldet har redan manifesterats i den andra heraldikkongressen i Lviv (= det forna Lemberg i österrikiska Galizien, sedan mellankrigsårens Polen), Ukraina, den 19-21 november 1992. Arrangören A. Grechilo, Hlyboka Street 18/4, Lviv, 290013 Ukraina, vill säkert ha kontakter med likasinnade utomlands.

Apropå nationella kongresser anordnades den första "English Heraldic Congress" 1967; denna upprepas med viss regelbundenhet och 20-årsjubileet firades med den sjunde kongressen i Cambridge 1987, med författaren representerande VSHS. Ist American Congress on Heraldry anordnades 1980 i Boston, Mass., och Second Australian Congress on genealogy and heraldry i Adelaide i april 1980. I anslutning till Edinburgh-kongressen 1962 avhölls den första - och enda - för monarkiska studier (se *Samlarntyt*, nr 1-2/1965:23).

Det luxemburgska genealogiska och heraldiska sällskapet (A.L.G.H.) har inbjudit till den 21:a internationella kongressen för genealogi och heraldik under beskyddarskap av H. K. H. Storhertigen av Luxemburg i storhertigdömet's likabemända huvudstad från söndagen den 28 augusti till fredagen den 2 september 1994. Kongressen har två huvudämnen: 1. Staden och dess innevägnare: genealogiska, heraldiska och emblematiske aspekter; 2. Emigration och immigration: genealogiska, demografiska och heraldiska översväganden. Lokal blir "Cercle Municipal" i gamla staden efter invigningsceremoni i europabyggnaden i Luxemburg-Kirchberg. Registreringsavgiften, 5.500

luxemburgfranc (= Bfr), motsvarande ungefär 1.250 kr (kurs jan. 1994), inkluderar tryckt kongressrapport, officiella mottagningar och slutbanketten i medeltidsslottet Vianden, men däremot ej onsdagens (31/8) utfärd till Mersch (säte för A.L.G.H.), Mullerthal (Luxemburgs "Lilla Schweiz") och staden Echternach med den år 698 av S:t Willibrord grundade klosterkyrkan.

Preliminärintresse (även avseende eventuellt föredrag) borde helst ha anmälts före den 1 november 1993 till generalsekretären M. Jean-Claude Muller, P.O. Box 13, L-8501 Redange-sur-Attert, men kan nog ännu accepteras. Kongressens ordförande blir Dr. Jean-Claude Loutsch, preses i den internationella heraldiska akademien. Då erhålles utförligare kongressprogram vid senare tidpunkt.

Leif Pählsson

F.I.D.E.M. i Budapest

Den internationella medaljkongressen äger rum - som meddelats tidigare - i Budapest 5-9 april 1994. Ett digert program med en stor utställning av samtida medaljkonst samt många priser att dela ut. Föreläsningar och utflykter ingår likaså. Program kan erhållas genom att snarast skriva till

FIDEM,
c/o Kungliga Myntkabinettet,
Box 5405,
114 84 Stockholm.

Delegater för Sverige är Tamás Sárkány (tel. 08-783 94 22) och Ulf Nordlind (tel. 08-662 62 62). □

All världens ordnar

Otvivelaktigt vore en modern handbok över alla existerande - och, måhända, även obsoleta - ordnar av behovet påkallad. Ännu förekommer okritiska hänvisningar (t. ex. i *G-P* 2/11 1988, s. 57, och *SDS* 24/10 1988, s. 19, jfr 3/9 och 4/9 1985, s. 22 resp. 15, samt *Samlarntyt*, 16, nr 5-6/1962, s. 34) till Maximilian Gritzners (1843-1902) starkt föräldrade *Handbuch der Ritter- und Verdienstorden aller Kulturstaaten der Welt innerhalb des XIX. Jahrhunderts* (Leipzig 1893, nytryck Graz 1962 och Leipzig 1981; engelsk översättning: *Handbook of the knightly and service orders of all civilized states in the world in the nineteenth century*, Los Angeles, Cal. 1966, 174 s.). Sommaren 1962 distribuerade förlaget Cassell & Company Ltd., London ett prospect över en bok av en Mr. P.V.A. McLoughlin med den lockande titeln *The Orders of Knighthood, Decorations and Awards of Honour of all*

Nations, den första i sitt slag sedan Sir Bernard Burke, Ulster King of Arms, 1858 skrev sin *Book of Orders of Knighthood and Decorations of Honour*. Hundratals ordnar och dekorationer skulle visas i fullständiga färger eller i svart och vitt, utlovas det - men det färdiga verket har ingen sedan dess sett till eller hört talas om! Det senaste försöket är Robert Werlich, *Orders and decorations of all nations, ancient and modern, civil and military* (Washington D.C. 1965 och 1974), enligt vilket Serafimerorden sägs ha grundats av konung Magnus I år 1260 eller 1285 "however, it is certain that this Order was functioning by 1336", och Svärdsorden 1522 av "King Gustave Wasa I" - nog sagt om författarens akribi!

I somras aviserades en stor världshandledning för samlare av ordenstecken, "den bäst systematiserade och mest utförliga handledning, som någonsin gjorts", myc-

ket användbar för alla dem, som är intresserade av samlande och forskning rörande ordnar, heraldik, antikviteter, diplomatik... Allt i tre volymer innehållande över 1000 beskrivningar och en atlas med över 1000 illustrationer. Språk: engelska, spanska och franska. Dessutom register, ordlista på sex språk och en bibliografi, separata prislister, vartill utlovas förtlöpande supplement. Approximativt pris: USS 130.- för bundna band.

Tyvärr var ej bifogat "smakprov" helt övertygande. Förutom att en orden i ett tvåspråkigt land bör ha sina båda officiella namnformer angivna, säges Finlands Vita Ros' orden bl.a. ha ett gul-grön-gult band!

Utgivarens adress: Numismática Buenos Aires, Lavalle 742 - local 5, Buenos Aires, Argentina. Redaktör: Juan Carlos Mantel, illustratör: Luis Mc Garrell.

L. P-n

Mynt och sedlar från Litauen

De baltiska staterna har alla fått nya betalningsmedel som ersättning för de gamla sovjetiska. Detta gäller naturligtvis även Litauen. De första litauiska mynten under 1900-talet utkom 1922. Nya präglingar skedde även 1925, 1936 och 1938. År 1993 utkom en serie om nio mynt (alla dock med årtalet 1991): 5 litai (Cu/Ni, 23 mm, 4,36 g); 2 litai (Cu/Ni, 20,5 mm, 3,46 g); 1 litas (Cu/Ni, 16,75 mm, 2,35 g); 50 centu (Cu/Zn/Sn, 21 mm, 3,03 g); 20 centu (Cu/Zn/Sn, 17,5 mm, 2,1 g); 10 centu (Cu/Zn/Sn, 16 mm, 1,4 g); 5 centai (Al/Mg, 24,4 mm, 1,49 g); 2 centai (Al/Mg, 21,75 mm, 1,19 g); 1 centas (Al/Mg, 18,75 mm, 0,88 g). Som svensk slås man av de många mynten i den nya serien. Själva har vi ju endast fyra myntvalörer (om man undantager minnesmynten) och tycker ibland att det är väl mycket.

Litauen har även fått nya sedlar. Landets sedelhistoria går emellertid tillbaka till före första världskriget. Litauen behöll de tyska marksedlarna från Darlehnskasse Ost fram till 1911, Lietuvos Banka (statsbanken) grundades och myntenheten "litas" infördes. Sedlar på även mycket låga valörer ner till 1/1000 litas = 1 cent utgavs. De provisoriska sedlarna från 1922 trycktes hos firma Otto Elsner i Berlin. De senare sedelutgåvorna trycktes hos tryckerifirman G. Haase i Prag och hos Bradbury, Wilkinson & Co i New Malden i Storbritannien. De gamla litauiska sedlarna anknöt ofta till historiska personer och byggnader. Så är även fallet med sedlarna från 1991. De kan beskrivas enligt följande:

100 litu, 1991, blå-grön. Framsidan visar ett porträtt på historikern och folklivsforskaren Simonas Daukantas (1793-1864). Baksidan visar universitetet och gamla staden i Vilnius sett från luften.

50 litu, 1991, grön. Framsidan visar porträtt på politikern och vetenskapsmannen Jonas Basanavičius (1851-1927). Baksidan visar katedralen i Vilnius med dess klocktorn.

20 litu, 1991, lila-rosa. Framsidan visar poeten och teologen Maironis (1862-1932). Baksidan visar Krigsmuseet och Frihetsstatyn.

10 litu, 1991, brun-lila. Framsidan visar flygpionjärerna från den första flygningen New York - Kaunas 1933, Steponas Darius (1896-1933) och Stasys Girenas (1896-1933). Baksidan visar det enmotoriga flygplan som förde Darius och Girenas över Atlanten.

IW

Varianter på moderna sedlar 1963-1990

Den serie med sedlar 5 kr – 100 kr som började ges ut 1965 är fortfarande giltig men växlas nu inte längre ut av Riksbanken. Även 50-lapparna har nu slutat att lämnas ut. Det finns ett antal intressanta varianter av dessa sedlar som inte finns beskrivna i Sveriges Sedlar (1984).

Man började ca 1976 att trycka årtalet inklusive efterföljande positionsbokstav med samma offset-tryck som någon del av sedelns befintliga bild. Årtalet får en annan nyans än tidigare, eftersom färgen måste anpassas till någon färg som redan finns och detta ger även ett renare tryck med offset. Seriebokstaven och sedelnummeret trycks fortfarande med boktryck, så att man ofta ser en nyansskillnad jämfört med årtalet samt ett något oregelbundet tryck. En katalogisering ger följande (nt = namnteckning, sb = seriebokstav, pb = positionsbokstav, vm = vattenmärke):

5 kronor Gustav Vasa

Typ 1 1965-1969, 1972-1977
mörkrött årtal, varav 1977
sb A-B

Typ 2 1970 djuprött årtal i offset,
nummer i boktryck

Typ 3 1977-1981 tegelrött årtal, varav 1977 sb C-G

Observera att år 1977 finns med både typ 1 och typ 3. Första ettan i årtalet har rak fana 1965, 1968, 1969 men lutande fana för övriga årtal. Bildens bredd på framsidan mätt över den gröna rektangeln (tryck i offset) varierar mellan 75,8 och 76,8 mm enligt följande:

1965-1968	76,1-76,2 mm
1969-1974	76,6-76,8 mm
1974-1981	75,8-76,1 mm

År 1974 finns således med två olika bredder. År 1968 finns även med 76,3 mm och 1969 med 76,4 mm så att övergången mellan bredderna är något flytande.

10 kronor Gustav VI Adolf

Typ 1 1963-1975 mörkrött årtal
Typ 2 1976, 1977, 1979, 1983, 1985
ljusrött årtal, nt gravyr, en pb
Typ 3 1980, 1981, 1983, 1984,
1987, 1988, 1989, 1990
ljusrött årtal, nt offset, två pb

Observera att år 1983 finns med både typ 2 och typ 3. Dessa skiljer sig inte bara när det gäller gravyr respektive

offset utan de har två helt olika andra namn till höger. År 1981 finns med både slätt rött tryck och lodrätt raster vilket syns bäst i de röda fälten runt vapenskölden.

50 kronor Gustav III

Typ 1 1965-1970 litet vm
Typ 2 1974-1976 stort vm, mörkrött årtal
Typ 3 1978-1981 stort vm, brunrött årtal
Typ 4 1982, 1984, 1986, 1989, 1990
svart sedelnummer

100 kronor Gustav II Adolf

Typ 1 1965-1970 litet vm
Typ 2 1971-1976 stort vm, mörkblått årtal
Typ 3 1978-1985 stort vm, grönaaktigt blått årtal

Provsedel SCAN COIN, AB Tumba Bruk, blått tryck, 82 × 140 mm. Denna provsedel måste betraktas som värd att samla eftersom den tryckts av Tumba Bruk. Den har troligen använts för utprovning av bankomat.

Jan Alexandersson

Sidenhusets lyckopenning

Vid sekelskiftet präglades en del reklampolletter som var ämnade att spridas till allmänheten. Dessa var ofta tillverkade av aluminium och hade ibland infällda gångbara mynt i låga valörer. Dessa reklampolletter var också vanliga i Danmark och Tyskland. Den 3 januari 1910 öppnades i Stockholm, vid hörnet av Hamngatan och Regeringsgatan, en ny och mycket exklusiv tygaffär i flera våningsplan. Det nya företaget fick det stolta namnet Sidenhuset. Under många år ägdes Sidenhuset av Nordiska kompaniet och försvann till slut under 1960-talet – till många stockholmars sorg. Den första veckan efter öppnandet fick alla kunder som handlade något en "lyckopenning" som till och med första kvartalets slut berättigade innehavarna till 10 % rabatt på alla kontanta köp vid Sidenhusets detaljhandel.

*Sidenhusets lyckopenning. Skala 1:1.
Foto: Bengt A. Lundberg, RIK-foto.*

Reklampolletten har följande utseende: Åtsidan visar affärshusets fasad samt överst i halvcirkel texten SIDENHUSET och nederst också i halvcirkel NYA AFFÄRSPALATS. Frånsidan har i mittpartiet en infälld ettöring av brons omgiven av en hästsko vänd nedåt. Nederst finns

två stjärkor med trefingrade blad. Omskriften lyder: SIDENHUSETS LYCKOPENNING.

Säkert behöll många Stockholmsfamiljer sina "lyckopenningar" som ett trevligt minne från Sidenhusets första dagar.

I/W

Numismatisk frågesport vid SNF:s julfest 14 december 1993

1. Myntet som avbildas här intill är kastmyntet som slogs till änkedrottning Hedvig Charlottas begravning 1818 i Stockholm. Hur lyder texten på fränsidan?
1. Stor sorg i Sverige X. Svears sorg ökad
2. Alla svenskar sörjer
2. Om man har osedvanligt god syn kan man på en av dagens svenska sedlar läsa följande. "Sjön har sina källor ganska långt upp i norr och där är ett härligt land..." Vilken sedel är det?
1. 500 kr X. 100 kr 2. 20 kr
3. Bilden till höger visar en pollett från Sala silververk. Vad betyder wask?
1. Sämre malm X. Högvärdig malm
2. Gruvved
4. För inte så länge sedan användes i folkmun ordet "tolvskilling" för en vanlig 25-öring. Vad var det för mynträkning som låg bakom denna koppling?
1. Riksdaler riksgälds X. Riksdaler banco 2. Riksdaler specie
5. Det finns faktiskt svensk numismatisk litteratur före Brenners Thesaurus 1691. Ett verk är Peter Dijkmans "Observationer som kunna gifva någon anledning til dhe förna svenscars och göthers penninga räkningz beskaffenhet uthi många hundrade år tillbaka". Den trycktes i Stockholm, men när?
1. 1682 X. 1684 2. 1686
6. En svensk medaljkonstnär intresserade sig speciellt för Gustav II Adolf. Ett exempel på detta är medaljen på bilden till höger. Vem är konstnären?
1. E. Erhardt X. S. Kulle 2. A. Lindberg
7. La "Semeuse" (såerskan) är ett av de mest kända motiven på franska francmynt under 1900-talet. Vem är konstnären till detta motiv?
1. Oscar Roty X. Lucien Bazor
2. Georges Mathieu
8. Dubbel rosenobel (guldmynt av engelskt ursprung) är en av de udda myntvalörerna i den inhemska svenska myntserien. Endast ett präglingsår (med årtal på myntet) är känt. Vilket?
1. 1556 X. 1566 2. 1576
9. En svensk prins dog 1803 i Montpellier i södra Frankrike. Målar- och Bildhuggar-akademien hedrade honom med en vacker medalj. Vad hette prinsen?
1. Fredrik Carl X. August Fredrik 2. Fredrik Adolf
10. Den första gång som svenska mynt avbildas i tryck är på en kungörelse från 1500-talet. Under vilken regent var det?
1. Erik XIV X. Johan III 2. Sigismund
11. Nils Keder, en av svensk numismatikens stora namn, publicerade ett antal uppsatser, samtliga på latin. Ingen av dessa trycktes i Sverige. Alla utom en trycktes i Tyskland. Vilken tysk stad?
1. Hamburg X. Leipzig 2. München
12. Vilket år präglades för sista gången (förmodligen) 1- och 2-öringar i Sverige?
1. 1970 X. 1971 2. 1972
13. Att jämföra priser under olika tider är en vanskligh uppgift då så många faktorer påverkar prisbildningen. Man kan emellertid få svar på vad saker kostade vid olika tider. 1375 kostade en ox 3 mark och 25 år senare (1400) kostar oxen 4 mark. Frågan till Er, kära frågesportare, är nu - vad kostade oxen år 1525?
1. 5 mark X. 10 mark 2. 15 mark

LYCKA TILL! *Torbjörn Sundqvist*

Fråga 1.

Fråga 3.

Fråga 6.

Fråga 7.

FRÅGESPALTEN

Fråga:

I november 1993 blev jag inbjuden till Carlstads Numismatiska Förening (CNS) för att berätta om SNF och dess verksamhet samt kåsera om Elias Brenner (1647-1717) och hans stora insatser för den svenska numismatiken. En bra del av kåseriet ägnade jag naturligtvis åt Brenner år 1691 utgivna *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum*, som måste betecknas som det mest banbrytande verket inom svensk numismatik. Efter kåseriet fick jag en fråga från en av åhörarna som gjorde mig helt ställd. Frågan lød: "Varför nämns ingenting om de svenska plåtmynten i Brenners verk?" Först måste jag tänka efter och sedan tillstå att jag själv aldrig reflekterat över detta anmärkningsvärda faktum. Frågan är i hög grad relevant då ju Brenner i sin programförklaring i bokens början skriver att hans ambition är att bland mycket annat beskriva och avbilda alla då (1691) kända svenska mynttyper. Att Brenner inte skulle känna till plåtmynten måste uteslutas, då de slogs under nästan hela hans livstid.

Jag hoppas nu att SNT:s kunniga läsare kan hjälpa mig att få fram tänkbara orsaker till varför Brenner utelämnade plåtmynten ur sina beskrivningar. Plåtmynten finns ej heller med i den av Keder år 1731 ombesörjda utgivningen av Brenners omarbetade och kompletterade verk.

Torbjörn Sundquist

Svar:

Den sista delen av Brenners 1:a upplaga saknar nästan helt text, fränsett raden som talar om monarkens namn samt bildtexterna. Vi vet alltså inte vad han tänkt säga om dessa mynt och medaljer. I den av Keder utgivna 2:a upplagan (helt på latin) står faktiskt något om plåtmynten, låt vara endast under drottning Kristina på s. 201, omedelbart efter beskrivningen av hennes rundmynt av koppar och före Karl X Gustav, nämligen följande:

Est & aliud monetæ cupreæ genus, quod hoc tempore primum cœpit usurpari, & Plåtar vulgò dicitur; Nummi nempe formâ oblongâ & quadratâ cusi, magno pondere, & proinde vix portabiles, quorum valor maximus fuit XXIV Thalerorum cupreorum: fuere tamen & alii minoris pretii, videlicet XVIII. XII. VI. & III. eiusmodi Thalerorum.

*Ju mer pengar,
ju mer bekymmer.*

5 daler sm 1674. Avesta. KMK. Foto RIK-f.

I fri översättning:

"Det finns också ett annat slags kopparmynt, som man vid denna tiden för första gången tog i bruk, och som vanligen kallas Plåtar; nämligen mynt tillverkade i avlång och kvadratisk form, av stor tyngd, och därför nästan inte bärbara, vars valör som högst var 24 daler kopparmynt; de finns också i lägre värden, nämligen 18, 12, 6 och 3 av samma slags daler".

Den uppmärksamme läsaren noterar genast några fel och ofullständigheter. Omräknat i den på plåtarna präglade valören (efter sedan 1665 gällande värdeförhållande 1:3) blir detta 8, 6, 4, 2 och 1 daler sm, vilket utesluter den berömda 10 daler sm

1644 (som Fredrik I samma tid, 1731, tagit med som gåva till Hessen) samt 5 och 3 daler sm 1674 och 1/2 daler sm, införd 1681 och vanlig i varje fall när boken utkom. Någon 6 daler sm känner vi som bekant inte alls, såvida inte författaren – väl här identisk med utgivaren Keder – förväxlat den med 5-dalern.

Under de följande monarkerna, alltså fr.o.m. Karl X Gustav, har jag inte kunnat finna några kommentarer alls om plåtmynten. Låt oss konstatera, att dessa märkliga betalningsmedel, "moderna" på Brenners och Keders tid, inte tycks ha intresserat dem så mycket!

LLI

Plånbok. En utfattig student lade hvarje afton då han gick till sängs sin toma plånbok under hufvudkudden. "Hvartill denna försigtighet? du har ju ingenting att mista," sade hans kamrat, som bodde i samma rum. "Ja, det är så," återtog den fattige studenten, "men jag vill ej att tjuvarne skulle få rätt på den, ty då skulle jag skämmas öfver att den är så tom."

Ur P G Bergs Anekdot-Lexikon

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

Stephen Album: A Checklist of Popular Islamic Coins. Santa Rosa, 1993. ISBN 0-9636024-0-3. Format stående A4 (US Letter); 64 s. Distribueras av S. Album, P.O. Box 7386, Santa Rosa, CA 95407, USA. USD 8 + 2 i porto.

Med detta arbete, Förteckning över populära islamiska mynt (nedan kallat *Checklist*), har Stephen Album velat ge en översikt över de vanligaste typerna av mynt som utgivits av muslimska härskare i olika delar av Mellanöstern och Centralasien under tiden 650-1900 e Kr. Således ingår mynt från Spanien och Marocko i olika delar till Afghanistan i öster, från islams begynnelse på 600-talet fram till införandet av maskinpräglade mynt, vilket skedde vid olika tidpunkter i olika områden. För Marockos del sträcker sig de beskrivna mynttyperna till 1882, för Ottomanska imperiet till 1687, Iran 1878, Afghanistan 1891, Jemen 1853 och för andra, smärre områden fram till tiden strax efter 1900. Hela 3.285 mynttyper beskrivs i termer av dynasti, myntherre och valör, men Album är medveten om att inte ens detta stora antal typer täcker det islamiska/arabiska materialet fullständigt. Album anger i förordet att han försökt inkludera samtliga vanliga typer och uteslutit en del mycket sällsynta sådana. Författaren medger att det saknas åtskilliga tiotals mindre dynastier och flera hundra härskare, rebeller och guvernörer, i vilkas namn mynt präglades, men avsikten har varit att så snabbt som möjligt producera en preliminär förteckning som tillfredsställde rimliga anspråk på kvantitet och samtidigt ägde största möjliga tillförlitlighet i informationen.

Ingen skall tro att Albums arbete endast består i upprepande av gamla välkända fakta från den numismatiska och historiska litteraturen. I stor utsträckning är det fråga om egna forskningsresultat som kommer till uttryck i förteckningen. Det är visserligen sannolikt att många uppgifter med tiden kommer att revideras eller kompletteras, men annat vore konstigt med tanke på hur relativt utvecklade den islamiska numismatiken fortfarande är. Tillsammans med Nicholas Lowick, Lutz Ilisch och Michael Bates har Stephen Album under de senaste årtiondena tillhört den allra innersta kärnan av de mest framstående och innovativa islamnumismatikerna, så han vet hur snabbt utvecklingen kan gå. Det är 30 års intensiv verksamhet som myntsamlare, mynthandlare och forskare som gett Album en sådan oerhörd ingående kunskap om alla tiders islamiska mynt. Album är mannen som kom på den vansinniga idén att samla på islamiska mynt med målet att ha ett exemplar av allting. Varje dynasti och myntherre skulle vara representerad, varje årtal från varje myntort i den islami-

ska världen skulle finnas med. För att genomföra denna gigantiska uppgift lärde sig Album arabiska och persiska, studerade historia, blev mynthandlare och framstående specialist på islamiska och indiska mynt. Resultatet blev inte så tokigt. År 1988 sålde han sin samling, som då var världens främsta i privat ägo (30.000 mynt). Ny ägare blev orientaliska institutionen vid Tübingens universitet, som tack vare fortsatt hängivet arbete och generösa donationer av Lutz Ilisch, Stephen Album och många andra, kunnat se samlingen växa på knappt fem år till 48.500 (sommar 1993). Större delen av Tübingensamlingen hålls förtecknad med hjälp av dator. Det är denna databas som utgör grunden för Albums nu utgivna *Checklist*. Problemet med denna lilla grupp av entusiaster, genom vilkas händer en mycket stor del av de islamiska mynten i den internationella mynthandeln passerade, har gällt spridning och publicering av alla nya rön och upptäckter. Det har oftast stannat vid muntliga redogörelser mellan ett fåtal initierade. Albums *Checklist* utgör en glädjande början av ett stort men nödvändigt publiceringsarbete.

Varje typ i *Checklist* åtföljs av en gradering i raritetshänseende. Det finns sex klasser, A (Abundant), C (Common), S (Scarce), R (Rare), RR (Very Rare), RRR (Extremely Rare), och Album förklarar i förordet grunderna för denna inledning. Det är ofta intressant att på detta sätt bli upplyst om hur vanligt ett mynt är på marknaden, särskilt för novisen som vill bygga ut sin samling. I många fall är dock denna anvisning ganska intetsägande, beroende på det sätt som "typ" definieras på. Typ 219, till exempel, hänför sig ett silver-

mynt av valören dirham, präglad för den abbasidiske kalifen al-Rashid (170-193/786-809), och som förklaras vara "abundant", d.v.s. alltid tillgängligt på marknaden. Uppgifter av detta slag kan utläsas i varje typbeskrivning hos Album (med undantag för kopparmynten som ofta inte tillskrivs någon speciell myntherre). Kruxet är att ingen någonsin stannar vid dessa kriterier. Ingen tittar på, än mindre köper, ett islamiskt mynt utan att myntorten och präglingsåret fastställs. Harun al-Rashids mynt finns i en stor mängd undertyper, från många myntorter och år, och motsvarande brokiga typbestånd gäller praktiskt taget alla tidiga islamiska mynt. Åtskilliga undertyper från Haruns tid är definitivt "abundant", medan andra kan vara "very rare" eller "extremely rare". Det är svårt att generalisera. Album är naturligtvis medveten om problemet med de saknade myntorterna och årtalen i typologin:

"De flesta typerna finns med mer än en kombination av myntort och år. Här har inget försök gjorts att beskriva orterna och åren för varje typ. . . Åtskilliga typer, kanske några dussin, slogs i 50 eller fler myntorter, varvid åtskilliga kan ha så många som 300 myntorts- och årtalskombinationer. En fullständig förteckning över alla kända myntorter och årtal för varje typ, inklusive viktigare varianter och undertyper, skulle komma att göra en verklig encyklopedi över islamiska mynt, en uppgift som skulle ta ett arbetslag av hängivna forskare många år att slutföra. Jag uppskattar att ett sådant kompendium skulle omfatta 250.000 nummer". (s. 5, rec. övers.)

Vore det inte mera givande att göra tvärtom? Det har länge funnits en önskan bland dagens islamnumismatiker att тона ned betydelsen av dynastier, kalifer och andra myntherrar för att i stället ordna mynten med utgångspunkt från geografiska områden eller provinser inom det islamiska området. Därefter ordnas mynten efter myntorterna i alfabetisk ordning och, sedan, kronologiskt efter årtal. Dynasti och förekommande personnamn skulle bli av sekundär natur. En sådan ordning medför stora fördelar, inte minst i forskningshänseende. Man kan inte blunda för att de islamiska myntens dynastitillhörighet numera har något av kuriosakaraktär över sig (se SNT nr 7, 1990, s. 148 ff.), men det är ändå intressant att se hur Album behandlat dem. Här skall några fall kommenteras, varvid jämförelser görs med utgångspunkt från hur motsvarande frågor behandlats i den svenska fyndpublikationen CNS under perioden 1975-87.

A-206. Den abbasidiska revolutionens myntning (mynt 127-37/744-55) behandlas av Album som en särskild grupp, något som tidigare inte gjorts i Skandinavien, där dessa mynt betecknats som "abbasidiska", trots att alla grupper som bekämpade umayyaderna inte var abbasidiska. Albums i Checklist använda gruppering är självklart att föredra. **A-430.** En annan förbättring av Album gäller de nordafrikanska mynten. Checklist inleds, som sig bör, med idrisiderna (A 419, "Idrisid"), men det är nästa gruppering som enligt recensentens mening utgör ett gott exempel på nytänkande: "Samtida till idrisiderna" ("Contemporaries of the Idrisids"; Album har förstas tagit efter Eustache, men lösningen blir inte sämre för det). Det är alltså fråga om ett mindre antal myntherrar i övergången mellan idrisiderna och aghlabiderna och vi har rätt suddiga begrepp huruvida de var rebeller eller guvernörer åt abbasiderna eller idrisiderna. Problemet gäller särskilt Khalaf b. al-Muda' och hans mynt, som inte är ovanliga i skandinaviska och ryska myntfynd. I CNS har denne myntherre betecknats än som "Abbasid(?) governor in Tudgha (Morocco)" (CNS 1.1.13C), än "Idrisid" (CNS 1.2.10), än "Kharijite Imam" (CNS 1.4.18). **A-1523.** Nästa efterföljansvärda exempel hämtas från kustområdet söder om Kaspiska havet, nämligen "Alid of Tabaristan", som i CNS kallas "Zaydid". "Alid" är nog bättre. Man kommer inte ifrån, att det finns enstaka revolutionära myntningar som bör kallas för alidiska (det är inte en dynasti, utan ett samlingsnamn för anhängare av den religiösa rörelse som idag är etablerad i Iran under namnet shiiterna). Det finns ett namn bland aliderna som något oförjänt uteslutits av Album, nämligen Layla b. Nu'man, alidisk rebell som 309/921-22 präglade mynt i eget namn i Nishapur. Hans mynt är visserligen inte vanliga (8 ex i Skandinavien; inget i Tübingen), men de är inte ovanligare än t.ex. de som tillskrivs en annan, nästan samtida rebell, nämligen Yahya b. Ahmad (som medtagits av Album). I CNS 1.2.29 klassificerades Layla som "Samanid rebel and vassal" och i CNS 1.2.39 som "Samanid rebel". Medan Yahya av Album kunde uppföras bland sa-

maniderna, var det uppenbarligen svårare att kategorisera Layla. Detta visar på en av svagheter med dynastier som grupperingsinstrument. Rebeller, eller myntherrar som av annan anledning är svåra att få grepp på, faller lätt ur bilden, även om deras mynt inte är extremt sällsynta. Det bästa exemplet på hur myntgrupper lätt kan glömmas bort finns i imitationerna, som Album visserligen skriver om i förordet men som inte fått ingå bland hans typer. Album själv är mycket väl insatt i problematiken kring imitationerna, så det är inte bristande kompetens som föranlett detta utelämnande. Av den mycket stora imitativa volgabulgariska myntningen är åtminstone två stora myntherrar kända. Yaltawar och Mika'il b. Ja'far. Vidare hade man väntat sig att Album skulle tagit med Talib b. Ahmad, som är den förste volgabulgariska myntherren med officiella mynt (dvs fullständigt identifierbara, med myntort och årtal). **A-1434.** Vi noterar vidare att den "Sa'id b. Sa'id" som Vasmer och Ulla Welin trott sig läsa på vissa mynt från Andaraba egentligen heter "Sa'id b. Shu'ayb", precis som Album läser namnet. Däremot kvarstår osäkerheten beträffande Sa'id's dynasti, som kanske inte är banijuriderna. **A-1396.** Album använder beteckningen "Khujiistanid" för de mynt som Ahmad b. 'Abdallah lät prägla i Herat och Nishapur år 267-68/880-82. Denne rebell har i CNS 8.1.15 kallats "Governor in Naysabur". **A-1484.** Daysam b. Ibrahim (326-31, 338-41/937-43, 949-53) är en annan svårplacerad figur. Album har inte medtagit honom i Checklist, men känner naturligtvis till hans existens. Han kallas "Kurd in Azerbaijan" i Tübingen. I Sotheby's kataloger är han "Governor of Azerbaijan". I CNS 1.2.5 är Daysam "Kurdish" (dock med en fatal felläsning av myntorten, som skall vara Adharbayjan), i CNS 1.4.30 "Governor in Adharbayjan". Daysam faller i tiden mellan sajiderna (A-1478) och sallariderna och, i analogi med fallet "Samtida med idrisiderna", föreslår recensenten beteckningen "Contemporary of the Sallarids", dit även den mystiske 'Abdallah b. Mahfuz kan hänföras. **A-258, 264.** Album använder sig inte av "Amir al-Umara" som rubrik över de mynt

som bär namnen på "storemirerna" (ung. premiärminister) Abu'l-Husayn Bajkam (mynt 329/940-41) resp. al-Muzaffar Abu'l-Wafa' (mynt 333/944-45), efter-som dessa var i den abbasidiske kalifens tjänst. Mynten är alltså abbasidiska, vilket kontrasterar mot bruket i CNS. **A-259-261, 264.** Album påpekar också att mynt från Madinat al-Salam 330-31/941-43 med namnen på de hamdanidiska bröderna Nasir al-Dawla och Sayf al-Dawla tillräckligen skall klassificeras som abbasidiska, då dessa vid denna tid fortfarande var storemirer åt kalifen. (I CNS 1.2.7 betraktades ett sådant mynt som icke-abbasidiskt.)

Albums stora sakkunskap medför förhoppningsvis att Checklist får ett normativt inflytande på alla divergerande uppfattningar om dynastierna. Checklist kommer under alla omständigheter att bli ett oundgängligt arbetsredskap för både den professionelle specialisten och den myntsamlande amatören. Nästa upplaga skall innehålla fotografier och väntas utkomma om två år. Den kommer att bli ett måste för alla som har det minsta lilla att göra med islamiska mynt. De små påpekanden som gjorts ovan beträffande främst Layla, Talib och Daysam skall endast ses som ett utslag av att mycket vill ha mer. Sedan är det en annan sak att vi alla hoppas att Album snart tar upp arbetet på "encyklopedin över islamiska mynt", i vilken myntorterna och årtalen intar sin berättigade plats.

Gert Rispling

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

Sublima små stunder. Maja Spasova, Sissel Tolaas, Susanne Torstensson, Fredrik Wretman i Gustav III:s antikmuseum. Nationalmusei utställningskatalog nr 565. Stockholm 1993, 48 s. ill. Capris 40 kr.

Denna omskrivna och omdebatterade utställning, som delvis bestod i att konstnärerna släpptes lösa av den entusiastiska huvudansvariga, Elisabeth Haitto, för att, som Ulf G. Johnsson (föreståndare för

slottssamlingarna vid Nationalmuseum), skriver i förordet, vi skulle "förunnas upplevelser som vi känner oss benägna att beteckna som sublima" och att dessa "hör ofta ihop med konfrontationer eller kombinationer", har avsatt detta bestående minne.

Den eleganta, nästan poetiska katalogen, vars pärm är ett slags förfinad wellpapp, består av några illustrerade uppsatser, varav den inledande – "Det sublimas expansion" av Sven-Olov Wallenstein –

är näst intill sublimt obegriplig, medan Elisabeth Haitto's "Dialog i harmoni" på ett begripligt och trevligt sätt presenterar utställarna. Däremellan har Ian Wiséhn kortfattat presenterat Gustav III:s "Historia Metallica, ett äreminne", och dess anknytning till nyantiken.

Katalogen har stötts av Sven Svenssons Stiftelse för numismatik, Siri och Sven-Ivar Linds fond/Konstakademien och Norges ambassad, utställningen av OK Petroleum – en ovanlig kombination!

LLI

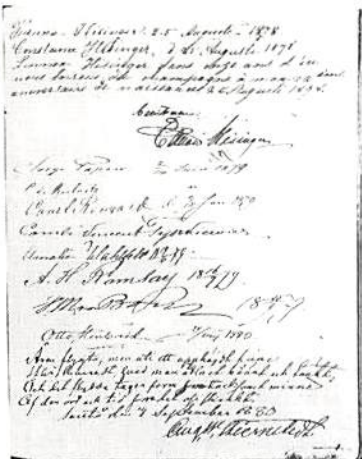
August Wilhelm Stiernstedts sista resa

Ian Wiséhns anteckningar om August Wilhelm Stiernstedt, hans finländska härstamning och hans tragiska bortgång under ett besök i Finland, läste jag med intresse (SNF 5/1993, s. 136). Kanske vore det möjligt att följa hans väg genom Finland genom att studera gästböcker på de bruksorter och herresäten han besökte.

På Svartö slott finns gästböckerna bevarade sedan 1814. Nuvarande ägaren, Magnus Linder, som varit mig behjälplig i mina studier kring brukspoletterna i Finland, fann mycket rikligt en bekant signatur och ett litet skaldestycke. Med risk att poesin blir väl dominerande i Svensk Numismatisk Tidskrift, vill jag ändå citera dessa rader:

Ären flygta, men uti ett upphöjt sinne blir bevaradt, hvad man ädlast känt och tänkt och det flydda tager form som tacksamt minne av den ort och tid som det oss skänkt.

Svartå, den 7 september 1880
Aug. W Stiernstedt

Här finns ett stänk av vemod och kanske en aning om den annalkande sjukdomen. Den 19 september ändrades hans liv.

Nils J. Lindberg,
Helsingfors

Prenumeration på Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Om Du är medlem i SNF eller till NNU ansluten förening kan Du prenumerera på denna intressanta, populärt avfattade tidskrift, som innehåller artiklar på danska, norska eller svenska, myntsamlarntyt, recensioner samt auktionslistor från de danska och norska föreningarna (endast medlemmar till Nordisk Numismatisk Union anslutna föreningar kan lämna anbud). Tidskriften, som redigeras i Köpenhamn, utkommer med 8 nr om året.

För våra medlemmar åtar sig Svenska Numismatiska Föreningen att ordna prenumerationen, för närvarande 90 kr om året. Sätt in beloppet på SNF:s postgiro 15 00 07-3 och skriv "NNU" på talongen.

Om du vill ha provexemplar ring kansliet 08-667 55 98 (vardagar onsd - torsd 10.00-13.00) eller skriv till Banérgatan 17 nb, 115 22 Stockholm.

Överbevisad

En Stockholmsstidning hade nedanstående skämthistoria införd år 1908.

— Jag har fått ett mynt i dag, som är tvåhundra år gammalt. Har ni någonsin sett en så gammal slant? frågade en droskkusk.

— Jo, bevars! svarade den tillfrågade passageraren. — Jag har en, som är tvåtusen år gammal!

— Nej, har ni det! utbrast kusken varefter han förhöll sig tyst.

När droskan kommit till bestämmelseorten och den åkande höll på att stiga ur, upphov kusken åter sin röst:

— Jag talade om för er, just som vi skulle köra i väg, att jag hade ett mynt, som är två hundra år gammalt!

— Ja, jag kommer ihåg det, svarade resenären.

— Och ni påstod, att ni hade ett, som är tvåtusen år.

— Ja, det har jag.

— Men det är lögn!

— Vad menar ni med det?

— Vad jag menar? Att vi inte ha hunnit längre än till 1908 nu! □

Kina Erbjudande:

1 st Knivmynt
+ 1 st Spadmynt

Chou Dynastin ca 400-250 f.Kr.

Tillfälle 425:—

ANDERS REHNSTEDT

Husabyvägen 6
126 50 Hägersten
Tel & Fax 08-19 72 26

Guldmynt köpes från UNGERN

Präglade under Matthias Corvinus Rex tid. (1458-1490).

Enbart 0-01 kvaliteten.

Skriv eller ring till

Dr Andras ZAGON

leg. läk.

Skolgatan 2 - 780 50 VANSBRO
Tel.: 0281-103 91 eller 105 84.
Fax: 0281-105 84.

BYTESKONTAKT

Luca Rocchi

Via Gramsci 5e,
47043 Gatteo Mare,
FORLI, Italien

samlar på moderna sedlar.

Han skulle vilja få byteskontakter i Sverige.

BYTESKONTAKT

David Bru

P.O.B. 777,
Nazareth Ilit,
Israel

skulle vilja få byteskontakter i Sverige. Han är road av moderna mynt och sedlar.

FÖRENINGAR

Från och med nr 1 • 94 kommer föreningsannonserna att få ett annat utseende.

Stående annonsering upphör och ersätts med tillfälliga meddelanden inför möte med utsatt datum och speciella syften, t. ex. föredrag och auktioner.

Nya meddelanden insändes till redaktionen.

Göteborgs Numismatiska Förening har möten 14/2, 14/3, 11/4, 9/5. Anbud sändes till Rolf Brommesson, Elliots väg 5, 443 51 Lerum, tel 0302-13 069.

Karlskoga Numismatiska Förening har möte med auktion 9/2 i Sandviksskolans bibliotek. Upplysningar och auktionslista Lennart Hellström, tel 0586-425 34.

Sigtuna Myntklubb har möten 9/2, 9/3 årsmöte, 13/4, 4/5, 8/6, 14/9, 12/10, 9/11, 14/12 i klubblokalen, Rosersbergsvägen 27 B, Rosersberg. Upplysningar tel 08-590 38190.

Södra Dalarnas Myntklubb har möten 24/2, 17/3, 21/4, 19/5 på Folkare fotoklubb, Teleg 19, Avesta. Upplysningar tel 0226-562 78.

Värends Numismatiska Förening har möten med auktion 3/3, 12/4 i Röda Korsets lokaler, Hovsgatan 11, Växjö. I slutet av april planeras resa till FRIMYNT 94 i Helsingborg. Upplysningar tel 0470-171 46.

AUKTIONER

SVENSKA

April 9-10 Stockholm, B. Ahlström
21 Stockholm, SNFs auktion
(endast för medlemmar)

UTLÄNDSKA

Febr 19 Bryssel, Elsen
23-26 München, Hirsch
24 Singapore, Spink Taisei

Mars 2 London, Spink
5 Helsingfors, Holmasto
9-11 Osnabrück, Künker
24-26 New York, Bowers & Merena
29 London, Spink

April 11-12 Maastricht, van der Dussen
12-13 Zürich, Spink Taisei
13 London, Spink
13-15 Köln, Münz Zentrum
15-16 Chicago, Ponerio
19-22 Paris, Crédit de la Bourse
23 Bryssel, Elsen
25-26 Zürich, Sternberg
27-29 Frankfurt, Peus

Maj 2 (forts.) Frankfurt, Peus
4-7 München, Hirsch
7 Helsingfors, Holmasto
9-11 Frankfurt, Frankfurter Münzhandlung
16-17 Zürich, Leu Numismatik
27-28 Los Angeles, Bowers & Merena
29-31 Long Beach, Superior

Juni 2 Los Angeles, Maiter
4 Long Beach, Ponterio
18 Bryssel, Elsen

PERSONALIA

Lars O. Lagerqvist går i pension

Sveriges mest kände numismatiker fyller 65 år den 8 februari 1994 och lämnar därmed sin tjänst vid Kungl. Myntkabinettet. Han anställdes vid denna institution redan 1951. Efter en mellanperiod åren 1963-77 som museilektor och chef för studieenheten vid Statens historiska museum samt en tid vid Utrikesdepartementet blev Lars O. Lagerqvist 1979 förste antikvarie vid KMK. År 1983 övertog han som museidirektör ledningen för museet. Våren 1993 trädde han tillbaka för att under sitt sista år i tjänst, som specialist, kunna arbeta med sådant som anknyter till KMKs flyttning till Slottsbacken. Under Lars O. Lagerqvists tid som museichef genomgick museet en period av stark utveckling – särskilt gäller detta utställningsverksamheten. Det är också Lars O. Lagerqvist som drev frågan om museets flyttning till större och mer centralt placerade lokaler. Sist men inte minst hade KMK i Lars O. Lagerqvist tillgång till landets mest mångsidige numismatiker. Han har dock lovat att även i framtiden hjälpa sin gamla institution med råd och dåd. Lars O. Lagerqvist kommer även fortsättningsvis att medarbeta i SNT som manuskriptgranskare och författare. *JW*

Drottningens mynt – ett tillägg

I tidigare nummer av SNT (1993:7, s 174) presenterade vi 1000 kr i guld och 200 kr i silver, utgivna till HM Drottningens 50-årsdag den 23 december 1993. Sedan texten skrevs har Riksbankens föreskrifter om dessa minnesmynt utkommit i en förordning i Svensk Författningssamling 1993:1103. Den är beslutad den 23 september 1993 och utkom av trycket den 26 oktober, trädde i kraft 1 december.

Det bör noteras, att förordningen anser sidan med riksvapnet vara "framsida", den med drottningens porträtt "frånsida".

En liten rättelse till notisen: som kunniga läsare mycket väl vet, finns det ett mynt med kungens och drottningens porträtt som är senare än 1907, nämligen bröllopsmyntet i silver från 1976!

LLT

MÄSSOR

SVENSKA

April 23-24 Helsingborg, FRIMYNT 94

UTLÄNDSKA

Febr 25-27 Singapore, Singapore International Coin Convention

Maj 19-24 Paris, IAPN General Assembly

Juli 27-31 Detroit, 103rd ANA Convention

Prenumerera på årsset och jubileumsmynt från Norge, Danmark och Finland genom oss.

Även utgåvor från hela världen.

Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Äntligen!

mynt tidningen Nr 1 - 1994

Pris 39,50 inkl moms

Bland innehållt i detta nummer...

Minnesmynt från Lillehammer 1994

Bankmuseet visar mynt och sedlar

Auktionsresultat från fem auktioner

Gustav Vasa
riksbyggare, dynastigrundare
och falskmyntare!

630.000:-
betalades för
8-dalersplåt!

Helårsprenumeration

Sju nummer direkt i brevlådan

Kr 250:-

(Övriga Norden SEK 280:-)

Postgiro 482 06 15 - 5

myntinformatören, Stureplatsen 1, 411 39 Göteborg. Tel & Fax 031-18 39 60.